

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

ROLE RODINY V ROZVOJI ČTENÁŘSKÉ DOVEDNOSTI

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Autor práce: Magdaléna Volfová Žáková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: III.

2018

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

10.3.2018

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Heleně Zbudilové, Ph.D., za trpělivost, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Charakteristika základních pojmů	7
1.1 Čtenářská kompetence	7
1.2 Čtení – čtenářská dovednost.....	7
1.3 Čtenářství	9
1.4 Předčtenářská gramotnost	10
1.5 Čtenářská gramotnost.....	11
2 Rodina.....	12
2.1 Současná rodina – její vývoj a aktuální problémy	13
2.2 Rodina a kniha.....	15
2.3 Postoje české rodiny ke čtenářství	16
2.4 Projekty na podporu čtenářství.....	17
3 Mladší školní věk	18
4 Charakteristika výzkumu	20
4.1 Metodika výzkumu.....	20
4.2 Vymezení výzkumného cíle	20
4.3 Formulace hypotéz	21
4.4 Charakteristika výzkumného souboru.....	21
4.5 Dotazník	21
4.5.1 Vyhodnocení dotazníku	23
4.5.2 Ověřování hypotéz	33
4.5.3 Interpretace výsledků dotazníků	34
4.6 Rozhovor	35
4.6.1 Výzkumné otázky pro rozhovor	35
4.6.2 Interpretace výsledků rozhovorů	36
Závěr	39
Seznam použitých zdrojů.....	41
Seznam příloh	44
Seznam obrázků.....	60
Abstrakt.....	61
Abstract	62

Úvod

Bakalářská práce je zaměřena na roli rodiny v rozvoji čtenářské dovednosti u dětí mladšího školního věku. Téma čtenářské dovednosti, která je jednou ze součástí čtenářské gramotnosti, v kontextu vlivu rodiny, autorku, jako matku, velmi zaujalo. V současné přetechnizované době především děti ztrácejí vztah ke knihám, a tedy i k četbě a bohužel je to velkou měrou vina nás, rodičů. Výzkumy PISA dokazují, že čeští žáci mají velmi málo rozvinutou čtenářskou dovednost, která následně ovlivňuje rozvoj nejen čtenářské gramotnosti, ale i všech ostatních gramotností. V mateřských i základních školách je rozvoji čtenářské dovednosti věnováno mnoho času, ale základní návyky pro zvládnutí čtenářské dovednosti, je třeba budovat ještě před nástupem do mateřské školy, tedy v rodině.

V předkládané práci se proto autorka zaměřuje na čtenářskou dovednost dětí mladšího školního věku, konkrétně žáků třetí a čtvrté třídy základní školy v Holýšově a ve Staňkově. A to v kontextu rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, protože harmonické rodinné soužití, vzdělání rodičů, vztah rodičů ke čtení, knihám, mluvenému slovu, i například ke zpěvu, to vše jsou faktory, které ovlivňují to, zda dítě bude zvládat požadavky učitelů českého jazyka na základních školách a jestli bude schopné aktivně se začlenit do společnosti.

Práce je rozdělena do teoretické a praktické části. Teoretická část bakalářské práce je věnována vymezení základních pojmů zkoumané problematiky, tedy čtení a čtenářství, čtenářská kompetence, čtenářská dovednost, předčtenářská gramotnost, čtenářská gramotnost, mladší školní věk a rodina, neboť jsou nezbytné pro pochopení dalších souvislostí. V práci se autorka opírá o odbornou literaturu psychologů Krejčířové a Langmeiera (2006) nebo Říčana (2004). Pojmy vztahující se k čtenářství a čtení jsou objasněny hlavně na základě publikací autorek Homolové (2013), Lederbuchové (2004), Tomáškové (2015) a Švamberk Šauerové (2015). V oblasti sociální psychologie, kam spadá vyčlenění rodiny jako základního činitele rozvoje dítěte v aktivní, samostatnou a společenskou bytost, je odkazováno na publikace Sobotkové (2001) a Heluse (2007).

Praktická část obsahuje kombinovaný kvantitativní a kvalitativní výzkum – dotazníkové šetření a rozhovory s rodiči. Výzkum je zaměřen na vliv sociálního prostředí rodiny a na rozvoj čtenářské dovednosti dětí mladšího školního věku.

Tato bakalářská práce je svým obsahem přínosem nejen autorce, jakožto matce, tak i ostatním rodičům, kteří chtějí, aby z jejich dětí vyrostli nejen zdatní čtenáři, ale především funkčně gramotní lidé.

1 Charakteristika základních pojmů

V první kapitole jsou stručně definovány základní pojmy a kontexty dané problematiky, bez kterých bychom obtížně chápali souvislosti bakalářské práce.

1.1 Čtenářská kompetence

Podstatu slova kompetence lze vyložit jako připravenost, předpoklad nebo schopnost „něco uskutečnit.“¹ Čtenářskou kompetencí se pak dle Lederbuchové „rozumí celková, především dlouhodobě utvářená připravenost k četbě, do níž se promítají i čtenářské zájmy a potřeby.“² Čtenářskou kompetenci charakterizuje ve své publikaci také Šauerová, a to jako „znalosti a dovednosti pracovat s textem a komunikovat prostřednictvím psané řeči.“³ Kvalita čtenářské, jazykové a komunikační kompetence u dětí je vázána na sociokulturní, především rodinné, prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.⁴ Dále je samozřejmě závislá na dispozicích čtenáře, především psychických. Velký vliv má též stav a druh emocionality, obrazotvornosti, životní zkušenosti a preferované hodnoty, sociální postavení, estetický a umělecký vkus a v neposlední řadě též čtenářské zkušenosti, literární vzdělání a samozřejmě věk čtenáře. Neopomenutelná je i momentální nálada – potřeba číst tady a teď. Je tedy zřejmé, že čtenářská kompetence dětského a dospělého čtenáře bude značně rozdílná. Ovšem zároveň s ohledem na všechny tyto skutečnosti lze vyvozovat, že čtenářská kompetence se dá vybudovat, jen je nutné zakořenit ji již v předčtenářském období, respektive od narození.

1.2 Čtení – čtenářská dovednost

Čtení nebo též čtenářská dovednost je základním předpokladem pro rozvíjení dalších gramotností, tedy nejen pro rozvíjení gramotnosti čtenářské. Pojem čtenářská dovednost lze vysvětlit na základě vymezení pojmů čtení a dovednost. „Čtení je druh řečové činnosti, která je řízená psaným slovem. Dovednost čtení spočívá v identifikaci

---

¹ Srov. KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika*, s. 126.

² LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*, s. 9.

³ ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*, s. 8.

⁴ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 133.

znaků (psaného slova) a porozumění smyslu textu.“⁵ Pojem dovednost pak lze ještě upřesnit jako „způsobilost člověka k provádění určité činnosti. Je podmíněna do jisté míry vrozenými předpoklady, ale dosahuje se jí učením a výcvikem.“⁶

Dovednost čtení je nezbytná pro každodenní život, rozvíjí osobnost člověka, podněcuje fantazii, rozvíjí řeč, koncentraci a kritické myšlení. Hodnota čtení je různá v závislosti na věku i pohlaví člověka a v životě je vystavena mnoha tlakům, vnějším i vnitřním. V dětském věku je tento tlak zejména ze strany rodičů, kdy je nezáměr rodiče o knihy a čtení projektován i na dítě. V pubertě pak dítě knihu odkládá pod tlakem svého okolí, kdy je čtení často vnímáno pouze jako školní povinnost a není mladými lidmi definitivně zhodnoceno a knihy jsou utlačovány dynamičtějšími médii. Nepopiratelný je fakt, že čtení funguje jako historická kategorie, jako hodnota, která svého uznávaného ideálu dospívá souběžně s člověkem.⁷

Pokud hovoříme o čtenářské dovednosti, pak máme na mysli, že jedinec zvládá tyto činnosti:

- Vidí tvar, tj. písmeno. Vidí ho přesně, nezaměňuje ho se žádným jiným (zrakové vnímání – zrakové rozlišování tvarů).
- Umí spojit tvar písmene s odpovídajícím zvukem – hláskou. Tuto hlásku dovede rozeznat mezi ostatními (sluchové rozlišování). Koordinuje dobře zrakové a sluchové vnímání (intermodalita).
- Dokáže spojit písmena i hlásky do slova (sluchová a zraková syntéza).
- Přečtenému slovu rozumí, protože má dostatečnou slovní zásobu – rozumí řeči, pokud tomu tak není, jde pouze o dekodování písmen bez porozumění.
- Slova správně vyslovuje, což mu usnadňuje správné čtení a především psaní.

Správná artikulace je proto naprosto nezbytná.⁸

Na zvládnutí čtenářské dovednosti působí jak vlivy endogenní, tak exogenní. Endogenními vlivy jsou především vrozené předpoklady, schopnosti, temperament, zkušenosti a postupem času i budované čtenářské chování a postoje.

---

⁵ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*, s. 40.

⁶ Tamtéž, s. 55.

⁷ Srov. GEJGUŠOVÁ, Ivana, NOVÁK, Radomil, ed. *Hodnoty v literatuře a v současném čtenářství*, s. 96.

⁸ Srov. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*, s. 11.

Mezi exogenní faktory řadíme činitele sociokulturního prostředí, hlavně výchovu a vzdělání v rodině a ve škole, ale i vliv knihoven a médií.⁹

Z výše uvedeného je patrné, že zvládnutí čtenářské dovednosti je proces velmi složitý. Je proto nezbytné, abychom se již od období předčtenářského (od narození do 6 let) s dětmi věnovali činnostem, které v následné čtenářské etapě (6-10 let) budou zúročeny snazším zvládnutím čtenářských dovedností. Mezi takové činnosti patří zpěv, který je v určité míře stylizovanou řečí. První jazykové projevy dítěte jsou rytmické, tudíž při rozvíjení vyjadřovacích schopností hraje výraznou úlohu intonace a rytmus. Velmi vhodná jsou již od nejútlejšího věku říkadla, ideálně ve formě dětských lepoprel – prvních knížek, kde dítě vidí ilustraci a následně je mu předčítán nebo recitován příběh, pro který je v ten moment důležitější zvuková stránka než její obsah.¹⁰ Naprosto zásadní je v tomto období proces poslechu, vyprávění a vysvětlování. Vyprávění nebo čtení pohádek a říkadel dospělou osobou dítěti, rozmluva nad slovy a obrazy textu, to vše jsou věci, které nemůže ve vývoji čtenářské dovednosti nahradit žádné, byť sebedokonalejší, technické zařízení.

1.3 Čtenářství

Čtenářství je jednou ze složek čtenářské gramotnosti. Čtenářství obsahuje čtenářský zájem, zvyky a postoje projevující se ve výběru četby. V současné době je čtenářství často zmiňováno v souvislosti s koncepcí literární výchovy jako výchovy ke čtenářství. „V procesu četba – čtení – čtenář se snaha o čtenářství soustředila spíše na větší orientaci na šíři četby a snížila se aktivita čtenáře konkretizovat text jako myšlení v řeči.“¹¹ Kladný postoj ke čtenářství, začíná již soustředěností na poslech čtené nebo vyprávěné pohádky doma a v mateřské škole. Rodič a následně učitel by měl směřovat dítě ke čtenářské aktivitě a vlastním pozitivním postojem ke čtenářství ovlivnit, zda jednou dítě bude čtenářem nebo jen divákem.

---

⁹ Srov. ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*, s. 40.

¹⁰ Srov. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*, s. 13.

¹¹ Tamtéž, s. 156.

1.4 Předčtenářská gramotnost

Období předčtenářské gramotnosti je obdobím předškolního věku, kdy dochází k rozvoji gramotnostních dovedností. Tato životní etapa je nejdůležitějším obdobím v životě dítěte, kdy se kromě jiných dovedností utváří postoje ke čtenářství, čtení a vzdělání. Dítěti se zdokonalí řeč, která dovoluje získávání poznatků o okolním světě. Rychle roste znalost o světě věcí a lidí kolem a nastává nejpříznivější moment pro utváření vztahu ke čtení. Otevírá se prostor pro vědomý přístup k utváření čtenářské dovednosti, kterou v následném čtenářském období bude možné nenásilným způsobem aplikovat do čtenářské gramotnosti. Přestože „čtení“ je v tomto období jen obracení stránek a zkoumání obrázků, je třeba si uvědomit, že obrázky představují pro dítě symboly. Dítě obrázky čte tím, že mu je stále znovu ukazujeme a jmenujeme. Toto čtení symbolů později přechází k poznávání jednotlivých písmen abecedy.¹² Homolová rozděluje etapy předčtenářství takto:

- *„presylabické období – největší důraz je kladen na formu, která slouží jako předloha při hře na čtení, dítě textu nerozumí a interpretuje si jej samo, snaží se o nápodobu, aby pochopilo význam této činnosti,*
- *syabické období – ve kterém si dítě uvědomuje vztah mluvené a psané řeči,*
- *alfabetické stadium – je počátkem výuky čtení a psaní.“¹³*

Dítě již ve věku 3 až 6 let dokáže vnímat estetickou zvláštnost uměleckých slovesných podnětů, velmi silně emocionálně četbu prožívá, neboť nasycuje jeho duši představivostí a morálními impulzy. Osobnost dítěte předškolního věku nejvíce formují příklady, napodobuje chování, zvyky a způsoby svého okolí. Literatura zde proto silně funguje jako stimulace k imitaci, upevňování a ujasňování postojů, které si dítě nese s sebou do dalšího života. Vhodné je proto pečlivě vybírat, jakou knihu dítěti budeme předčítat.

Nelze zapomínat na to, že dítě předškolního věku díky animismu ve svých představách oživuje neživé věci, se stejnou samozřejmostí přijímá vyprávění, ve kterém jsou například zvířata personifikována a počínají si jako lidé. Neskutečný svět pohádky se pro dítě stává světem skutečným. *„Naslouchání pohádce má pro dítě podobný citový (neváhám říci hojivý) význam jako hra. Může se při něm hravou formou*

---

¹² Srov. HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*, s. 22.

¹³ Srov. Tamtéž, s.23.

vyrovnávat se svými strachy a konflikty, které jsou zde promítnuty do bezpečné vzdálenosti onoho bylo-nebylo, za sedmi horami.“¹⁴

1.5 Čtenářská gramotnost

Čtenářskou gramotnost lze bez nadsázky charakterizovat jako jednu z nejdůležitějších gramotností vůbec, protože nám otevírá cestu ke vzdělání, k získání nových znalostí a vědomostí, bez ní bychom se jen obtížně začleňovali do civilizované společnosti. Čtenářská gramotnost byla v rámci výzkumů PISA definována „*jako schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm, používat jej k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu vedoucího k aktivní účasti ve společnosti.*“¹⁵ Ovšem tato definice není zcela dostačující pro plné pochopení čtenářské gramotnosti. Čtenářská gramotnost je komplex provázaných složek, tedy nejedná se jen o schopnost čtení textu, to je, jak už bylo uvedeno výše, čtenářská dovednost. Ve čtenářské gramotnosti se prolíná několik rovin, které dohromady tvoří základní předpoklady pro získávání dalšího vzdělávání, osobního růstu a komunikaci s lidmi. Díky čtenářské gramotnosti jsme schopni pochopit obsah přečteného textu, dokážeme o něm hovořit, jsme schopni na základě něho vyvozovat závěry, které umíme na základě textu obhájit, a především díky čtenářské gramotnosti nám čtení přináší radost.

Stále častěji se médií šíří zprávy o tom, že současné děti nečtou, a pokud už náhodou čtou, nevědí o čem, textu nerozumí, neumí se získanými informacemi pracovat. Je to v podstatě jen shrnutí toho, že děti nezvládají jednotlivé složky čtenářské gramotnosti, které můžeme definovat takto:

1. **Doslovné porozumění textu** – čtenář dovede dekodovat psané texty, na základě dřívějších znalostí a zkušeností textu plně rozumí.
2. **Posuzování a hodnocení textu** – čtenářsky gramotný člověk dovede kriticky hodnotit text, dokáže z něj vyvozovat závěry a chápe záměry autora textu.
3. **Metakognice** – je dovednost a návyk seberegulace, díky níž čtenářsky gramotný člověk dovede reflektovat záměr vlastního čtení a na základě něhož umí volit texty a způsob čtení, tak aby mu pomáhaly překonávat obtížnosti obsahu i složitosti vyjádření.

---

¹⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, s. 132.

¹⁵ ZACHOVÁ, Alena. *Rozměry čtenářství*, s. 7.

4. **Sdílení** – čtenářsky gramotný jedinec dokáže sdílet své prožitky s ostatními čtenáři, je schopen získané informace porovnávat se svými společensky sdílenými interpretacemi, všímá si shod a uvažuje o rozdílech.
5. **Aplikace** – čtenářsky gramotný člověk využívá získaných znalostí v dalším životě a seberozvoji.¹⁶

2 Rodina

Z právního hlediska je vymezení pojmu rodiny jen obtížně dohledatelné. Český právní řád rodinu a její členy neurčuje a nový občanský zákoník, platný od roku 2012, stanoví pouze, že hlavním principem manželství je založení rodiny.¹⁷ V pedagogickém slovníku je rodina definována takto: „*Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury.*“¹⁸ Další definici rodiny nabízí publikace Rozměry čtenářství, kde je rodina označena jako „*primární sociální skupina, je základní skupinou při procesu socializace a do jejích funkcí lze zařadit i budování osobního žebříčku hodnot. Jednotliví členové se přímo či nepřímo navzájem ovlivňují, přejímají od sebe vzorce chování nebo se naopak určitému jednání záměrně vyhýbají.*“¹⁹ Pro potřeby této bakalářské práce je podstatné vymezení pojmu i z pohledu sociální psychologie a sociologie. Je to dáno tím, že se jedná o základní strukturální složku společnosti, pokud jde o zajišťování péče o děti a mládež, zejména pak o vytváření předpokladů rozvoje osobnosti v socializačním procesu. Často proto můžeme slyšet rčení o tom, že rodina je základem společnosti a jaká rodina, takové děti. „*Vždyť rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejen že dítě obklopuje, ale také se do něho promítá. Odráží se v jeho vlastnostech, vtiskuje svou pečeť jeho jednání.*“²⁰ Narodí-li se dítě rodičům, kteří dávají dítěti pocit jistoty, důvěry a klidu, dítě vyrůstá v harmonickém prostředí, je to pro dítě dar na celý život. Vlídlost a trpělivost dospělých pomáhají v rozvoji dětské psychiky,

---

¹⁶ Srov. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*, s. 9-10.

¹⁷ Srov. Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník v úplném aktuálním znění platném k 16.12.2017.

¹⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*, s. 189.

¹⁹ ZACHOVÁ, Alena. *Rozměry čtenářství*, s. 61.

²⁰ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 135.

naopak nedostatečná schopnost vcítění dospělých do dětského světa probouzí v dítěti nervozitu, kterou následně vracejí dospělým svojí nesoustředěností, roztěkaností a poruchami učení.²¹

V rodině též probíhá primární socializace, během níž se realizuje první kontakt dítěte se společností a kulturou. Tím, jak rodina s dítětem jedná, jaké vytváří zázemí pro jeho vývoj, jaké učí dítě zaujímat postoje ke svému okolí, to vše utváří vztah dítěte k sobě samému, ale i k druhým lidem, širšímu sociálnímu okolí, k věcem a samozřejmě i k úkolům, které dítě bude muset zvládnout. Všechny tyto aspekty primární socializace mají výrazný vliv také na sekundární socializaci, jejíž významná část probíhá ve školním prostředí. Do této socializace se pak promítají jak pozitivní, tak negativní efekty rodinného působení, jejíž výsledky poté vytvářejí předpoklady pro úspěšnou edukaci.²²

2.1 Současná rodina – její vývoj a aktuální problémy

Dějinný vývoj rodinného prostředí zaznamenal velké rozdíly mezi současnými rodinami a rodinami o několik generací nazpět. Mění se jak počet generací rodiny vyrůstajících společně, tak soužití rodičů samotných a v neposlední řadě i počet dětí v rodinách. To vše jsou aspekty, které mohou ovlivňovat rozvoj čtenářské dovednosti. Současná rodina je obvykle rodinou dvougenerační, kdy společně sdílí domácnost otec, matka a jejich děti. Velká, vícegenerační, rodina, kdy společně žilo několik generací v jedné domácnosti, byla samozřejmostí v prostředí Evropy až do 20. století, později se od tohoto modelu začalo postupně ustupovat a dnes je již spíše výjimkou.²³ Pozitivní vliv vícegeneračního soužití na čtenářskou dovednost měla především tradice vyprávění a předčítání dětem prarodiči. Zatímco předválečná generace dětí mohla díky soužití s prarodiči, kteří obvykle měli více prostoru ovlivňovat volný čas dětí než jejich rodiče, obdivovat slova knih ilustrovaných J. Ladou, J. Trnkou atd., generace dětí žijících od sedmdesátých let 20. stol. poznávala lidové pohádky nejdříve z televize, teprve pak z knížek a děti let osmdesátých pak žijí většinou pouze ve světě pohádek televizních.²⁴

---

²¹ Srov. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*, s. 11.

²² Srov. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 135.

²³ Srov. Tamtéž, s. 137.

²⁴ Srov. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*, s. 11.

Další výraznou změnou v rodinném soužití se bohužel stává i model neúplné rodiny. Tedy rodiny, kde v domácnosti žije pouze jeden rodič s dítětem.

Nejčastější příčinou neúplnosti rodiny je rozvod rodičů. Nárůst rozvodů a následné uzavírání druhých manželství pro dítě znamená život mimo pevný a stabilní rodinný svazek, s tím souvisejí další problémy, se kterými se bude muset vyrovnávat. Mezi takové problémy patří trvalý život pouze s jedním z rodičů, obvykle matkou (s jejím novým manželem či partnerem) a dočasný pobyt u otce (s jeho novou partnerkou, případně dětmi), konflikty či sbližování s nevlastními sourozenci, ale i pobyty u prarodičů, kteří se budou snažit vypomáhat s péčí o dítě. Oslabení tradičních rodinných svazků a rostoucí počet rodin bez otce s sebou nese i další problém s identifikací chlapců s mužským genderem a obtížné nacházení přirozených mužských vzorů.

Druhou variantou řešení péče o dítě po rozvodu manželů je střídavá péče – v současné době hojně využívaná, která určuje čas, který dítě stráví s každým z rodičů stejný, nebo minimálně podobný.²⁵ Zde se dítě často potýká s nerovnováhou v důslednosti, metodách a kvalitě školní přípravy a obecně i s problémy souvisejícími s různými názory rodičů na trávení volného času dítěte.

Proměnou rodinného soužití, která se na první pohled zdá být nepodstatná, je i počet dětí vyrůstajících v rodině. Výrazné změny v reprodukčním chování žen s sebou přináší to, že vzrůstá počet rodin pouze s jedním dítětem. Dítě vyrůstající jako jedináček je sice obvykle hýčkaným, obletovaným tvorem, jemuž se věnuje veškerá pozornost, ale na druhou stranu mu chybí sourozenecký vzor. Jak uvádí Helus: *„Sourozenectví skýtá i specifické podněty pro nápodobu a ztotožňování. A i když napodobování sourozenců může znamenat i problém, je v zásadě značnou potenciální výchovnou hodnotou. Možnost napodobovat staršího sourozence je pro mladší děti často velice lákavé a touha vyrovnat se mu bývá v určitých situacích tažnou silou prvních projevů seberození, a to i tam, kde snahy rodičů nejsou účinné.“*²⁶

---

²⁵ Srov. Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník v úplném aktuálním znění platném k 16.12.2017.

²⁶ Srov. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 173.

Stejně tak se staví k sourozenectví i Leman, který zdůrazňuje, že pokud má dítě během prvních let života vzory k nápodobě pouze v rodičích, kteří si obvykle nehrají, nezpívají, nečtou si pohádky, tak dítě bude vyrůstat v „malého dospělého“.²⁷

2.2 Rodina a kniha

Jak již bylo zmíněno výše, rodina je základním činitelem při získávání prvních zkušeností dítěte a do těchto zkušeností by měla být zahrnuta i zkušenost dítěte s knihou a čtením. Ve věku do šesti let se utváří asi 70 % osobnosti. Toto období má tedy rozhodující vliv na to, jak se dítě bude dál vyvíjet, jaké bude mít pracovní návyky, jaký bude jeho vztah ke čtení a celoživotnímu vzdělávání. Proto by kniha v tomto období v žádném případě neměla chybět v denních aktivitách dítěte. Tomášková ve své publikaci zdůrazňuje úlohu rodičů v budování hodnot vzdělání u dětí dle Shapira těmito činnostmi:

- Každý večer si udělejte čas na čtení, při kterém všichni členové rodiny sedí spolu a tiše si čtou.
- Hrajte společně stolní hry, které rozvíjejí rozumové dovednosti a slovní zásobu dítěte.
- Nabádejte děti, aby četly noviny a časopisy, mluďte s nimi o aktuálních událostech.
- Pohovořte si každý den s dětmi o tom, co se naučily ve škole, a pokuste se různými způsoby tyto vědomosti doma prohlubovat.
- Pokuste se pravidelně navštěvovat s dětmi muzea, knihovny a historické pamětihodnosti.
- Budujte v dítěti zodpovědnost v plnění domácích úkolů a zdůrazňujte, že mají přednost před televizí nebo jinými formami zábavy.
- Vhodné je předplatit dětem dětské časopisy.
- Navštivte s dětmi své pracoviště nebo pracoviště, které dítě zajímá.
- Nezanedbávejte vzdělávání svého dítěte ani během prázdnin, kdy dítěti zprostředkujte pobyt na speciálně zaměřených táborech nebo letních programech knihoven.²⁸

---

²⁷ Srov. LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*, s. 163.

²⁸ Srov. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*, s. 13.

Všechny tyto činnosti přispívají k rozvoji čtenářské gramotnosti dítěte. Vliv čtenářsky orientované rodiny na rozvoj čtenářského návyku u dětí je zcela nesporný. Pokud dítě vidí rodiče číst, vidí, že dospělému čtení přináší radost, pohodu, nové informace, bude to pro dítě impuls vzít do ruky knihu.

Za velice důležité je též považováno, aby rodiče s dětmi hovořili o tom, jak prožily svůj den, co nového se dozvěděly a co budou dělat následující den. Je nezbytné, aby rodiče, především u dětí mladšího školního věku, měli přehled jednak o tom, co se dítě ve škole dozvědělo, ale i o tom, jak tyto informace reflektuje, případně mohli informace upřesnit či doplnit. To vše ovšem klade velké nároky na čas, trpělivost a vnímavost rodičů, kteří by měli sami vycítit, kdy dítě potřebuje pomoci, kdy chce naopak dělat věci samo, nebo kdy chce dělat to, co dělají dospělí nebo starší sourozenci. Jakkoliv je to pro rodiče často náročné, je třeba pohlížet na čas takto věnovaný dětem, tak jak říká Hrdlička, jako na čas „mezi setbou a sklizní“. *„Kdo rozsévá skoupě, skoupě bude také sklízet, a kdo rozsévá požehnaně, požehnaně bude také sklízet.“*²⁹

2.3 Postoje české rodiny ke čtenářství

S postojem ke čtenářství skupin obyvatel, které můžeme považovat za dvě hlavní generace současné rodiny, tedy dospělých ve věku 25-44 let a dětí ve věku 10-12 let, se můžeme setkat například ve dvou níže uvedených výzkumech.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., který zajišťuje výzkum české literatury v jazykovém i teritoriálním vymezení, provedl v roce 2013 ve spolupráci s Národní knihovnou ČR a Akademií věd ČR výzkum mezi obyvateli s názvem *Čtenáři a čtení v ČR*. Cílem výzkumu bylo zjistit, kolik a jaké druhy knih čteme, jak často čteme, zda chodíme do veřejných knihoven, zda čteme časopisy, co čteme na internetu, jak souvisí čtení s aktivitami volného času, a také to, co mělo největší vliv na náš vztah ke čtení. Z výzkumu je patrné, že lidé ve věku 25–44 let jsou spíše sporadičtí čtenáři, kteří v průměru 136 minut denně stráví sledováním televize, oproti tomu čtením knihy pouze 33 minut za den. Také veřejné knihovny zaznamenaly propad v návštěvnosti, kdy ve sledovaném období uvádělo pravidelné návštěvy 32 % respondentů, oproti 40 %

---

²⁹ HRDLIČKA, Josef. *Mezi setbou a sklizní: slovesné umění a krásná literatura v rodinné katechezi*, s. 5.

z roku 2007. Alarmující je též zjištění, že 32 % dotázaných čtení knih vůbec nezajímá.³⁰

Zajímavé statistické výzkumy týkající se čtenářství tentokrát u dětí můžeme nalézt i v publikaci *Hodnoty v literatuře a v současném čtenářství*, ve které se dle výpovědí desetiletých respondentů dovídáme, že si děti uvědomují, že ten, kdo nečte, má malou slovní zásobu a že se četbou rozvíjí osobnost člověka. Skupina dvanáctiletých respondentů navíc uvádí, že čtení doma považuje za uvolnění a relaxaci, někteří dokonce zdůrazňují, že čtení v domácím prostředí považují za rituál s určitými navyklými situacemi. Vedle pozitivní hodnoty čtení ve volném čase však bylo i určité procento dvanáctiletých respondentů, kteří vnímají čtení doma pouze jako krajní možnost trávení volného času.³¹

2.4 Projekty na podporu čtenářství

Důležitostí čtení a čtenářství v rodinách a ve školách se zabývá i mnoho projektů zaštiťovaných například Ministerstvem kultury České republiky, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, ale též Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky, Svazem českých knihkupců a nakladatelů a v neposlední řadě též samotnými veřejnými knihovnami.

Mediálně nejzřetelnější je projekt *Celé Česko čte dětem*, který se zaměřuje na podporu čtenářství v rodinách, kdy vyzývá rodiče k pravidelnému předčítání dětem. V rámci tohoto projektu fungují velmi kvalitně zpracované internetové stránky, kde rodiče, ale i děti najdou tipy na vhodné knihy pro daný věk, recenze knih, ale též rady, čeho se při budování pozitivního vztahu dětí ke knize vyvarovat, a naopak čím tento vztah ke knihám podpořit.³²

Dalším zajímavým počinem je kampaň *Rosteme s knihou*, která sdružuje celou řadu různorodých subjektů, které svou činností podporují čtení mezi dětmi a mládeží a snaží se o zvyšování čtenářské gramotnosti v ČR. Mimo aktivit totožných s projektem *Celé Česko čte dětem*, jako jsou recenze knih, literární soutěže atd., představuje kampaň *Rosteme s knihou* i projekt *Čtenář na jevišti*, kde je ústřední aktivitou čtení nahlas v podobě scénického čtení z knih, které učí děti nejen analýze a hlubšímu poznání textu,

---

³⁰ Srov. ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU. *Prezentace výsledků statistického šetření z roku 2013* [online].

³¹ Srov. GEJGUŠOVÁ, Ivana, NOVÁK, Radomil, ed. *Hodnoty v literatuře a v současném čtenářství*, s. 98-119.

³² Srov. *Celé Česko čte dětem* [online].

vlastní interpretaci textu, ale i dalšímu využití, například k přepracování na scénář a dramatinizaci.³³

Poslední projekt, o kterém by se autorka ráda zmínila, neboť je směřován přímo na děti mladšího školního věku, kterými se v bakalářské práci zabývá, je realizovaný Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky a nese název *Už jsem čtenář – Knížka pro prvňáčka*. Cílem projektu je rozvoj čtenářských návyků již od prvního ročníku školní docházky. Do projektu se zapojují vždy žáci prvních tříd, kteří jsou registrováni v místně příslušné knihovně. Ta s nimi pracuje nad rámec svých obvyklých knihovnických povinností a připravuje pro žáky například besedy s autory dětských knih, společná čtení v knihovnách a návštěvy výstav.³⁴

3 Mladší školní věk

Toto období na první pohled může působit z pohledu vývoje dítěte jako nezajímavé, psychoanalýza ho dokonce označila jako období latence. Četné vývojově psychologické studie však ukazují, že tomu tak není. Dítě dosahuje ve všech směrech vývoje velkých pokroků, které jsou pro jeho budoucí život často rozhodující.³⁵

A právě z tohoto důvodu se autorka rozhodla, že bakalářskou práci zaměří na toto období. Druhým kritériem, které ovlivnilo autorčinu volbu této věkové kategorie, bylo i to, že je matkou dítěte právě v této životní etapě, tudíž bude moci zohlednit své zkušenosti do předkládaného výzkumu.

Mladším školním věkem bývá označováno období od 6-7 let, tedy věk, kdy dítě obvykle začíná povinnou školní docházku, do 11-12 let. Toto období přináší do života dítěte radikální změnu. Začíná školní docházka. Svět školy a školních povinností určuje ráz dalších let více než cokoliv jiného. Do života, pro který byla dosud hlavní náplní hra, najednou vstupuje školní práce a s ní povinnost. Na dítě jsou kladeny nároky na kázeň, soustředění a schopnost odložit uspokojení okamžitých potřeb. Dítě se musí soustředit na osvojení základních znalostí a dovedností, jež mu umožní plné společenské uplatnění, rozvíjí svoji gramotnost. Jakmile se školák naučí číst na takové úrovni, že jeho zájem po chvíli neochabne z důvodu pomalého přísunu informací,

---

³³ Srov. *Rosteme s knihou* [online].

³⁴ Srov. SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Projekt Už jsem čtenář – Knížka pro prvňáčka 2017/2018* [online].

³⁵ Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, s. 117.

otevře se mu fascinující svět knihy, který znamená skutečný vývojový skok. Některé děti se stávají skutečně vášnivými čtenáři, jež je často třeba od knihy doslova odtrhnout. Samozřejmě se s psychologickým vývojem dítěte mění i výběr knih. Školní vyučování, knihy, časopisy, ale samozřejmě i ostatní média, to vše utváří dítěti mozaiku informací o světě kolem něj. Tyto informace malý školák umísťuje v čase a v prostoru mnohem lépe než předškolák, který ještě žil spíše ve světě fantazie.³⁶

Velmi výstižně mladší školní věk charakterizuje také publikace *Vývojová psychologie* od Langmaiera a Krejčířové, která mladší školní věk smysluplně označuje jako věk střízlivého realismu. Na rozdíl od menšího dítěte, jehož svět převážně utváří jeho přání a fantazie, a na rozdíl od dospívajícího, pro kterého je často důležitější vědět, co by mělo být „správné“, je mladší školák změřen na to, co je a jak to je, chce pochopit okolní svět a věci vněm „doopravdy“. Školák se stále více zajímá o knihy, které ho poučují o lidech, věcech a zemích, které si následně zasazuje do vlastních zkušeností. Realismus školáka je zprvu závislý hlavně na tom, co mu autority – rodiče, učitelé a knihy povědí o světě kolem něj. Je to samozřejmě realismus „naivní“ a teprve v dalších vývojových fázích se dítě stává ke světu „kriticky realistické“.³⁷

Soustavně se v tomto věku vyvíjí i smyslové vnímání dítěte, které je velmi podstatné pro rozvoj čtenářské dovednosti. Vnímání není pouze o působení podnětů na smysly. „*Je to složitý psychický akt, na němž jsou zúčastněny všechny složky osobnosti člověka – jeho postoje, očekávání, soustředěnost a vytrvalost, dřívější zkušenosti, zájem i dosud rozvinuté schopnosti.*“³⁸ Dítě dokáže déle udržet pozornost, vytrvaleji vše zkoumá a dokáže utvářet vlastní, i když někdy mylné, hodnocení. Na svém vrcholu je v období mladšího školního věku též schopnost vybavit si dřívější vjemy – představivost. Pevnost představ, jak dokázaly výzkumy, závisí na množství vizuální stimulace ve smyslu obrácené U-křivky. Tedy dnešní děti, odchované televizí, která je doslova zahltil vizuální stimulací, vykazují méně přesné, kratší dobu uchovávané a méně detailní vizuální představy.

Nejen smyslové vnímání, ale i vývoj řeči prudce stoupá. Počet slov, který dítě aktivně užívá, nebo jim alespoň rozumí, je na počátku školní docházky zhruba 18 600 slov. V šesté třídě je to již asi 26 400 slov a děti patnáctileté znají průměrně 30 200

---

³⁶ Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, s. 145.

³⁷ Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, s. 118.

³⁸ Tamtéž, s. 120.

slov, což činí asi 70 % celkové slovní zásoby slov obsažených ve slovníku člověka. A právě v množství slov obsažených ve slovní zásobě dítěte můžeme již v období mladšího školního věku pozorovat značné individuální rozdíly, jejichž příčinou je sociálně-kulturní deprivace, kterou si děti přinášejí ze svého rodinného prostředí.

Rychlý rozvoj řeči podporuje také zlepšování paměti, která se opírá o slovní výpovědi. Úroveň toho, jak dítě dokáže reprodukovat naučenou látku, je od počátku mladšího školního věku do jeho konce velmi strmě stoupá.

Stejně jako paměť je proces učení podpořen rozvojem řeči, ale také systematickým plánováním a určováním obecnějších strategií učení, tj. dítě se učí, jak se učit. Zvládnutím postupů, jak se učit, vyhledávat informace v knihách, jak je zpracovávat a kombinovat je s informacemi získanými během vyučování, to vše má rozhodující význam pro to, jaký počet poznatků si dítě osvojí. Rodina a škola mají v procesu učení nezastupitelný význam.³⁹

4 Charakteristika výzkumu

4.1 Metodika výzkumu

Pro praktickou část bakalářské práce byl zvolen smíšený výzkum, který Hendl definuje jako „*obecný přístup, v němž se míchají kvantitativní a kvalitativní metody, techniky nebo paradigmaty v rámci jedné studie.*“⁴⁰ Kombinace obou výzkumných metod se jeví pro dané téma jako nejvhodnější, neboť umožní hlouběji objasnit jevy, příčinné souvislosti a subjektivní postoje jednotlivců ke zkoumané problematice.

V úvodu výzkumu byla využita metoda kvantitativního sběru dat, kdy byl rozdán strukturovaný dotazník. Po shromáždění a analýze dat z dotazníků následovaly rozhovory s vybranými respondenty. Na základě obou výzkumných metod byly získány výsledky, které poskytly zajímavou sondu do přístupu rodičů k rozvoji čtení a čtenářské dovednosti u žáků třetí a čtvrté třídy základní školy v obci Holýšov a Staňkov.

4.2 Vymezení výzkumného cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zda děti mladšího školního věku trvale žijící s jedním z rodičů a děti žijící ve střídavé péči obou rodičů dosahují rozdílné kvality

---

³⁹ Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, s. 122-124.

⁴⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 56.

čtenářské dovednosti. Dílčím cílem bude zjistit, zda ovlivňuje rozvoj čtenářské dovednosti to, zda dítě vyrůstá jako jedináček, nebo má mladšího či staršího sourozence. U dotazovaných budou zkoumány jevy, které vedou/nevedou k rozvoji čtenářské dovednosti od předčtenářského období až po období mladšího školního věku.

4.3 Formulace hypotéz

U výzkumu byly stanoveny dvě hypotézy:

H1: Děti, které trvale žijí pouze s jedním rodičem, dosahují lepší čtenářské dovednosti než děti žijící ve střídavé péči obou rodičů.

H2: Děti vyrůstající se starším sourozencem dosahují vyšší kvality čtenářské dovednosti než děti vyrůstající jako jedináček.

4.4 Charakteristika výzkumného souboru

Pro kvantitativní část výzkumu si autorka zvolila všechny rodiče, jejichž děti navštěvují třetí nebo čtvrtou třídu ZŠ Holýšov nebo Staňkov. Respondentem dotazníku byl vždy jeden z rodičů.

Výzkumy se uskutečnily v měsíci prosinci 2017 a lednu 2018. Z 240 rozdaných dotazníků bylo shledáno 144 dotazníků, tedy 60 % vhodných k vyhodnocení. Dotazníky, ve kterých respondenti vyplnili pouze některé otázky, nebo u otázek, kde bylo možno volit pouze jednu odpověď, a respondenti označili více odpovědí, byly vyřazeny.

Zkoumaným souborem pro kvalitativní výzkum jsou matky a otcové žijící v obci Holýšov a Staňkov, které mají dítě mladšího školního věku navštěvující třetí nebo čtvrtou třídu ZŠ Holýšov nebo ZŠ Staňkov. Druhou podmínkou pro výběr respondenta bylo, že dotyčná matka nebo otec má po rozvodu dítě v trvalé nebo střídavé péči.

4.5 Dotazník

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, bylo rozdáno 240 dotazníků na téma „*Role rodiny v rozvoji čtenářské dovednosti*“. Dotazník začíná otázkami, které umožní segmentovat děti podle toho, zda vyrůstají v úplné rodině, ve střídavé či trvalé péči jednoho z rodičů a zda mají sourozence. V druhé části dotazníku jsou již otázky zaměřeny přímo na čtenářské zvyklosti v rodině v současnosti, ale i v době

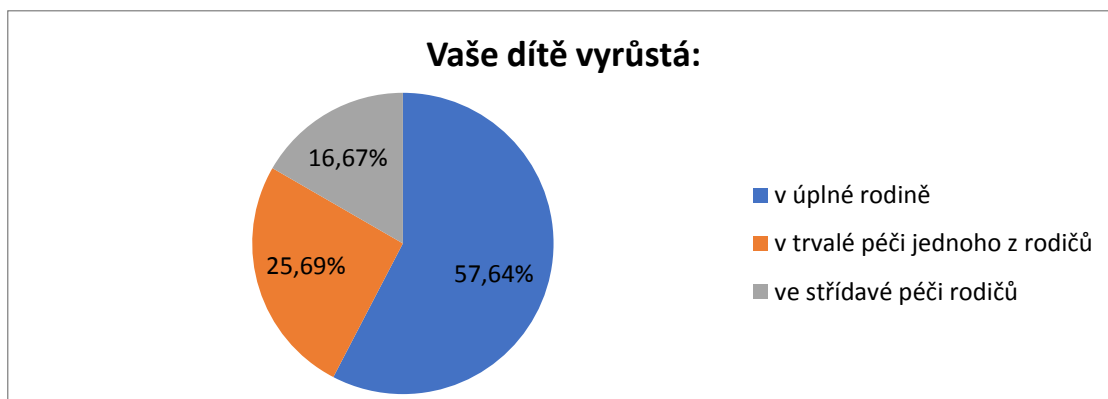
předškolního věku dítěte. V závěrečné části jsou otázky, které přináší sondu do aktuálního stavu čtenářských dovedností a postojů dítěte.

V dotazníku byli respondenti seznámeni s účelem výzkumu, byli upozorněni na dobrovolnost a anonymitu předkládaného dotazníku. Dále bylo zdůrazněno, že u předložených otázek je možná vždy pouze jedna odpověď.

4.5.1 Vyhodnocení dotazníku

1) Vaše dítě vyrůstá:

Obrázek č. 1: Rodinné prostředí, ve kterém dítě respondenta vyrůstá

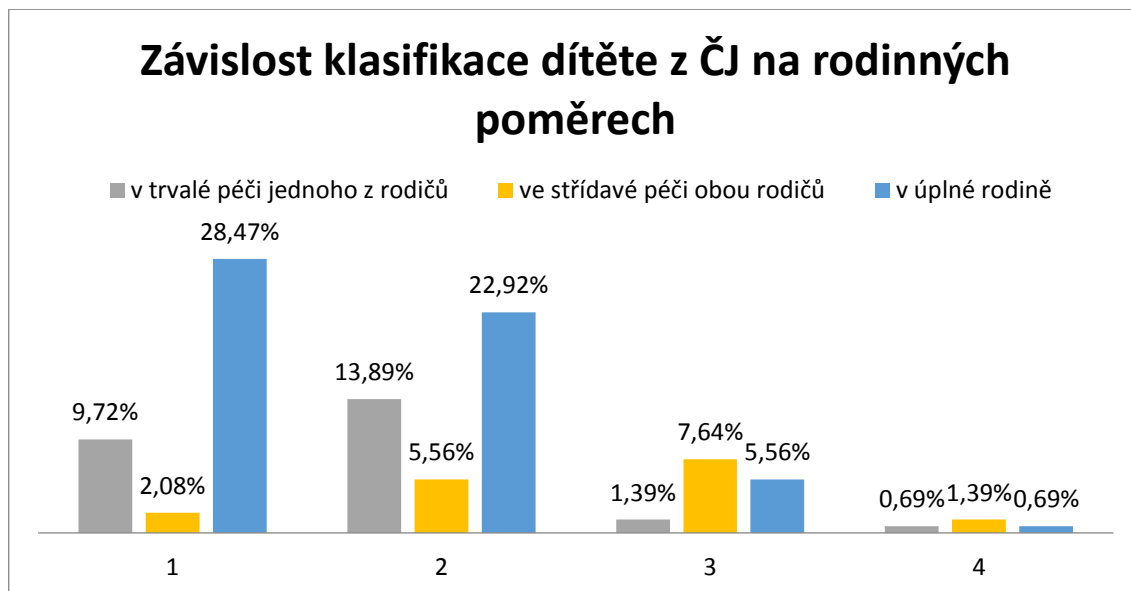

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

V úplné rodině vyrůstá 83 dětí oslovených respondentů, v trvalé péči jednoho z rodičů 37 a ve střídavé péči 24 dětí.

Tato skutečnost dokazuje alarmující nárůst rozvodovosti manželství v ČR, která dle ČSÚ dosáhla v roce 2016 45 %.⁴¹ Zároveň zde můžeme pozorovat, že je častěji dítě svěřeno do trvalé péče jednoho z rodičů než do střídavé péče obou rodičů.

Obrázek č. 2: Závislost klasifikace dítěte z předmětu český jazyk na rodinném prostředí

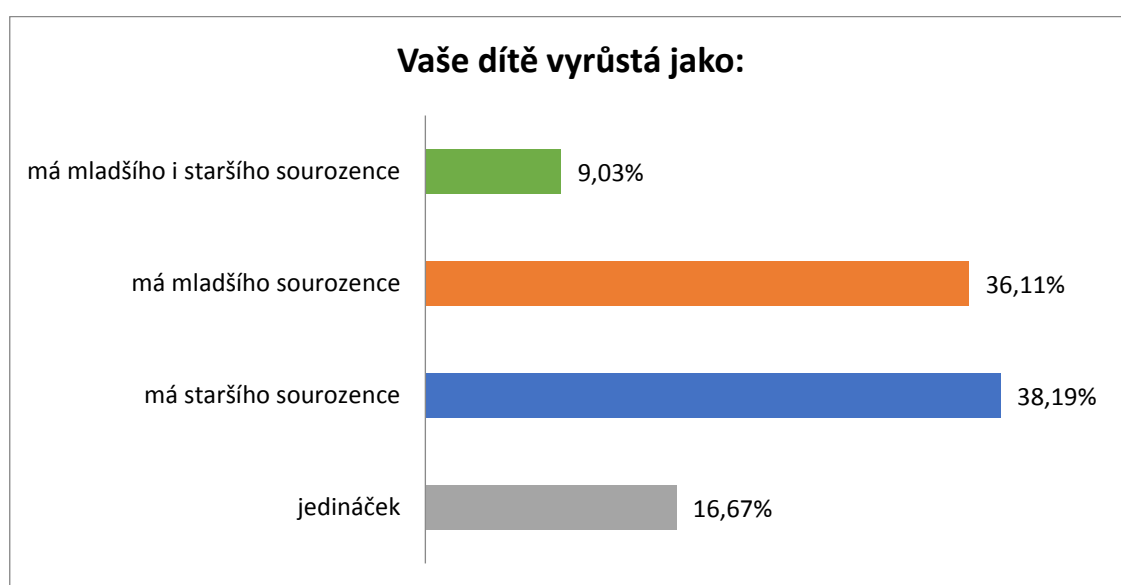
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

⁴¹ Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2016* [online].

V tomto grafickém zpracování je velmi dobře vidět, že děti trvale žijící s jedním z rodičů dosahují v předmětu český jazyk výrazně lepších výsledků než děti žijící ve střídavé péči. U známky 1 byly děti žijící trvale s jedním rodičem o 7,64 % častěji hodnoceny touto známkou než děti žijící ve střídavé péči. U známky 2 byl pak rozdíl 8,33 % opět ve prospěch dětí žijících v trvalé péči jednoho z rodičů. Bez povšimnutí nelze nechat ani fakt, že známkami 3 a 4 byly nejčastěji hodnoceny děti žijící ve střídavé péči obou rodičů.

2) Vaše dítě vyrůstá jako:

Obrázek č. 3: Sourozenecké poměry dítěte respondenta

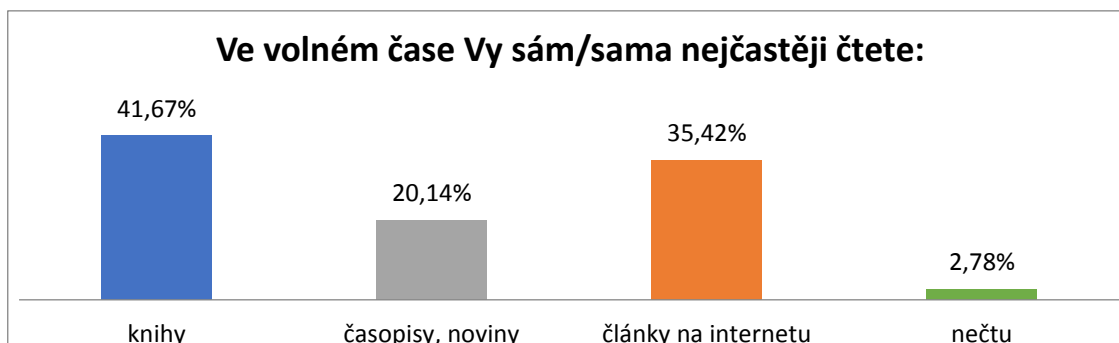
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Tento graf umožňuje nahlédnout do sourozeneckých poměrů dětí respondentů, kdy pro výzkum je důležitá informace, že 38,19 % má staršího sourozence, protože tato skupina je klíčová pro jednu ze stanovených hypotéz.

3) *Ve volném čase Vy sám/sama čtete:*

Obrázek č. 4: Čtenářské zvyklosti respondenta

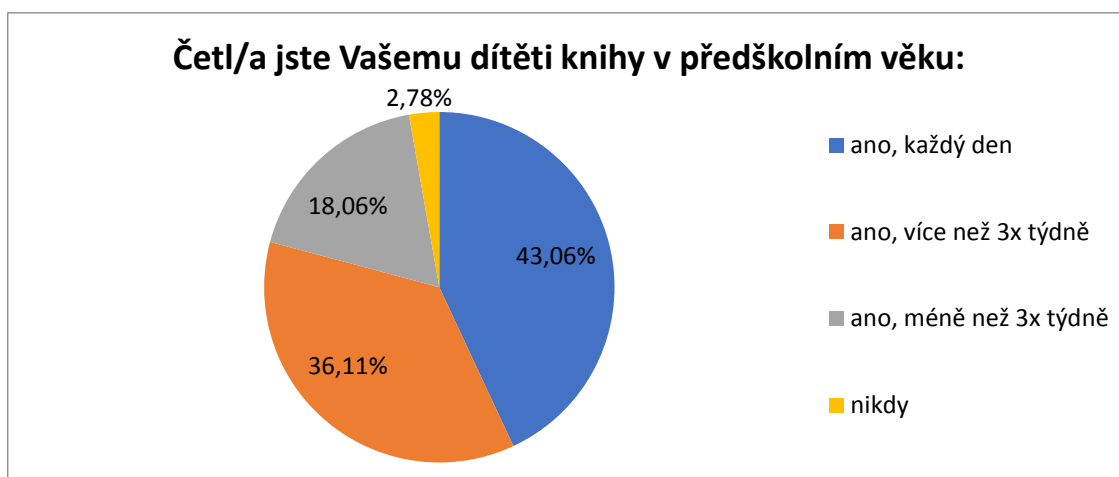
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Z těchto údajů je patrné, že respondenti mají kladný vztah ke čtení, což je pro děti velmi silnou motivací. Nejvíce preferované je čtení knih. Toto lze považovat za pozitivní zjištění, protože při výzkumu realizovaném Ústavem pro českou literaturu v roce 2013 po knize sáhlo pouze 33 % dotazovaných.⁴²

I zde je ale již patrný nárůst čtení článků na internetu, jenž vytlačuje do pozadí čtení novin a časopisů.

4) *Četl/a jste Vašemu dítěti knihy v předškolním věku:*

Obrázek č. 5: Čtení respondentem dítěti v předškolním věku

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

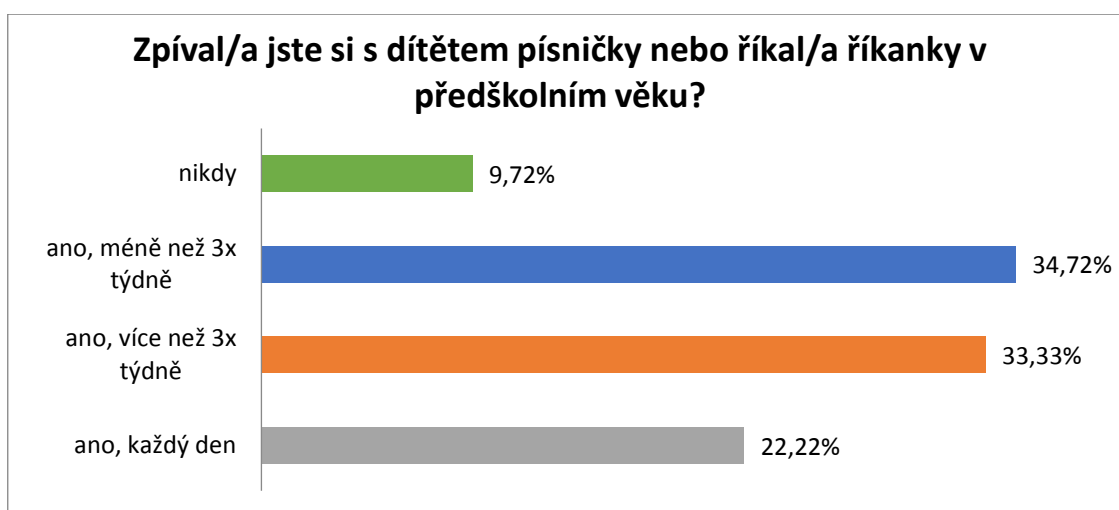
Na základě tohoto zjištění je zřejmé, že v předčtenářském období téměř polovina dotazovaných dětem četla každý den. Bohužel v období mladšího školního věku

⁴² Srov. ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU. *Prezentace výsledků statistického šetření z roku 2013* [online].

je viditelný pokles této aktivity - viz obrázek č. 7. Tento pokles může být způsoben tím, že dítě navštěvující základní školu má více povinností plynoucích z domácí přípravy na vyučování, na které se v tomto věku rodiče ještě velkou měrou podílí, tudíž na „neškolní“ aktivity nezbyvá tolik času.

5) Zpíval/a jste si s dítětem písničky nebo říkal/a říkanky (případně mu je pouštěl/a na CD/rádiu) v předškolním věku:

Obrázek č. 6: Četnost zpěvu písní a říkanek v předškolním věku dítěte

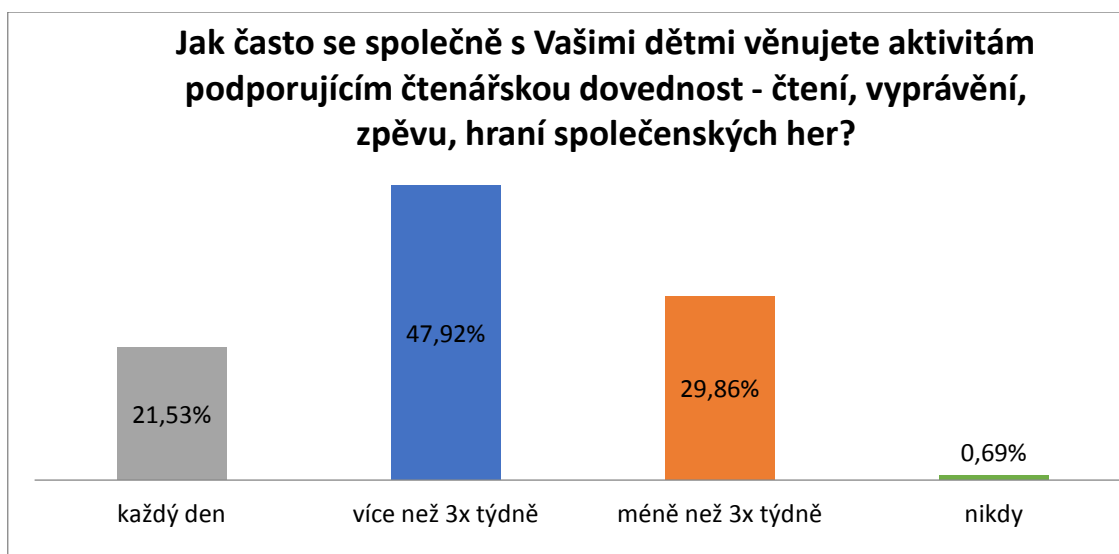
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Zde je možné pozorovat, že zpěv a interpretace říkanek již u rodičů nejsou tak samozřejmé jako čtení knížek (viz obrázek č. 5). Nikdy dětem v předškolním věku nečetlo jen 2,78 % dotazovaných, zatímco zpěv a říkanky nikdy nezařazovalo do času stráveného s dítětem 9,72 % respondentů. Přitom na úrovni raného věku je nutné zařazovat aktivity, jako jsou právě říkadla a písničky, ale také návštěvy divadelních představení, kde se dítě může setkat s interpretacemi písní a říkanek, jež mají vliv na rozvoj nejen čtenářské dovednosti, ale také například na rytimizaci.⁴³

⁴³ Srov. ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*, s. 41.

6) *Jak často se nyní společně s Vaším dítětem věnujete aktivitám podporujícím čtenářskou dovednost – čtení, vyprávění, zpěvu, hraní společenských her?*

Obrázek č. 7: Četnost aktivit podporujících čtenářskou dovednost – současnost

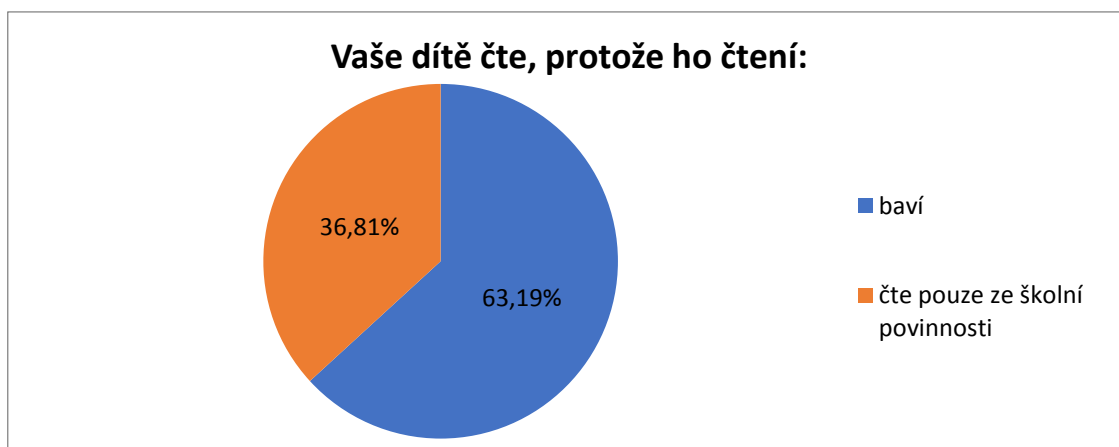

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Aktivitám podporujícím čtenářskou dovednost se rodiče s dětmi nejčastěji věnují více než 3x týdně, a to téměř v polovině případů. Ovšem jak už bylo několikrát zmiňováno, ideální je věnovat se těmto aktivitám každý den, což činí pouze 21,53 % dotazovaných.

7) *Vaše dítě čte, protože ho čtení:*

Obrázek č. 8: Postoj dítěte ke čtení

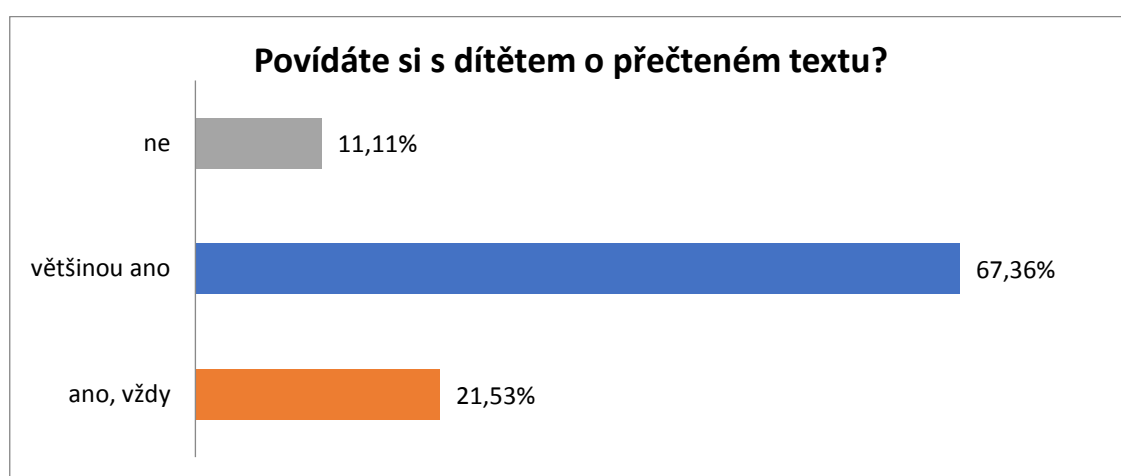

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

63,19 % respondentů uvedlo, že jejich dítě čtení baví. U těchto respondentů byly vyhledány odpovědi na otázku „Četl/a jste Vašemu dítěti knihy v předškolním věku?“ 65,23 % těchto respondentů četlo dítěti každý den a 23,15 % více jak 3x týdně. Lze tedy vyvozovat, že předčítání dítěti v předškolním věku je jeden z výrazných faktorů ovlivňující vztah ke čtení v pozdějším věku. Po případný další výzkum by bylo zajímavé zjistit, zda je již v tomto věku patrný rozdíl v oblibě/ povinnosti čtení mezi dívkami a chlapci.

8) Povídáte si s dítětem o přečteném textu?

Obrázek č. 9: Frekvence analýzy přečteného textu

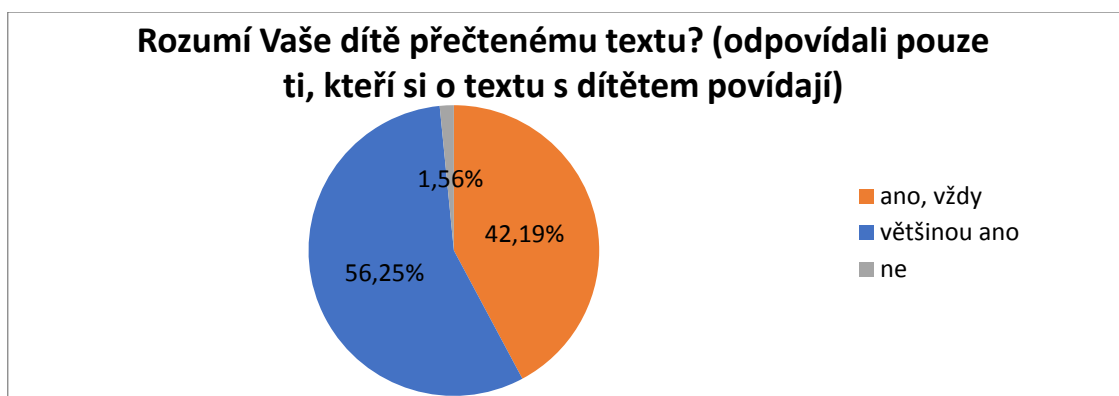
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

U této otázky je překvapující, že více jak 10 % dotázaných rodičů si s dítětem o přečteném textu vůbec nepovídá. Přitom pro pochopení předčítaného textu dětmi mladšího školního věku je nezbytné spolu s dítětem přečtený text reflektovat. Zrychlené tempo světa jako životní styl se projevuje na ztrátě vnímavosti ke slovu. Často se tak setkáváme s tím, že dítě sice text přečte, ale již není schopné mu porozumět a samostatně ho převyprávět. Přitom být čtenářem v pravém slova smyslu znamená umět přečtený text analyzovat, umět s ním pracovat a později o něm umět i psát.⁴⁴

⁴⁴ Srov. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*, s. 46.

9) Rozumí Vaše dítě přečtenému textu (odpovídají respondenti, kteří odpověděli v předchozí otázce a) nebo b))?

Obrázek č. 10: Porozumění textu u dětí mladšího školního věku

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Tato otázka potvrzuje skutečnost, popisovanou již u obrázku č. 9, tedy to, že porozumění přečtenému textu není u dětí mladšího školního věku samozřejmostí, protože pouze 42,19 % dětí vždy porozumí přečtenému textu.

10) Dokáže Vaše dítě přečtený text svými slovy převyprávět?

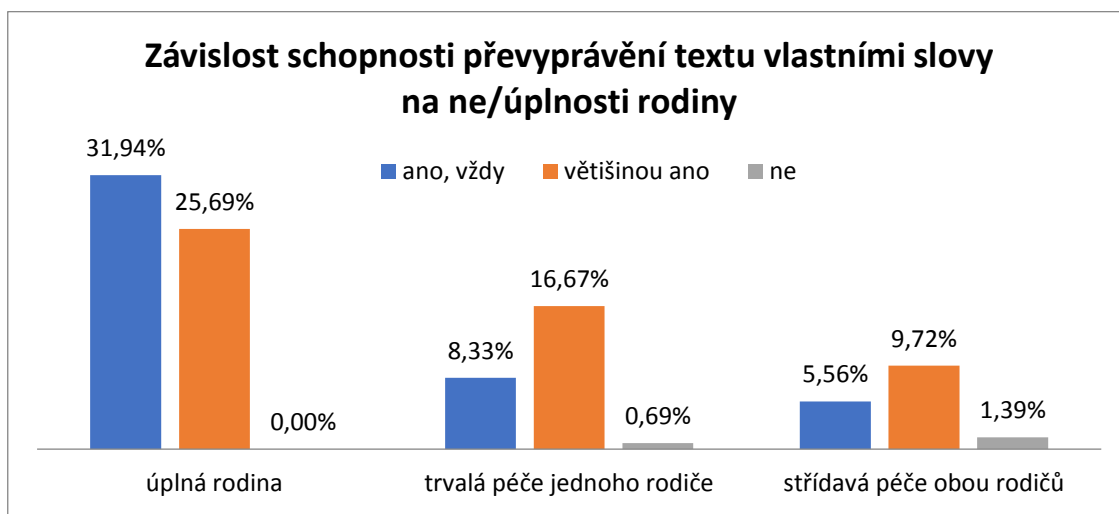
Obrázek č. 11: Dovednost převyprávět vlastními slovy přečtený text

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

U této otázky bylo opět využito srovnání u respondentů, kteří v otázce č. 8 „Povídáte si s dítětem o přečteném textu?“ odpověděli *ne*. U dětí těchto respondentů byla schopnost převyprávět přečtený text vlastními slovy u odpovědi *ano, vždy* pouze 19,79 %, oproti 62,44 % u respondentů, kteří na stejnou otázku odpověděli *ano*. Toto zjištění potvrzuje nezbytnost analyzování textu společně s dítětem, ne pouze jeho přečtení.

Obrázek č. 12: Závislost schopnosti převyprávění textu vlastními slovy

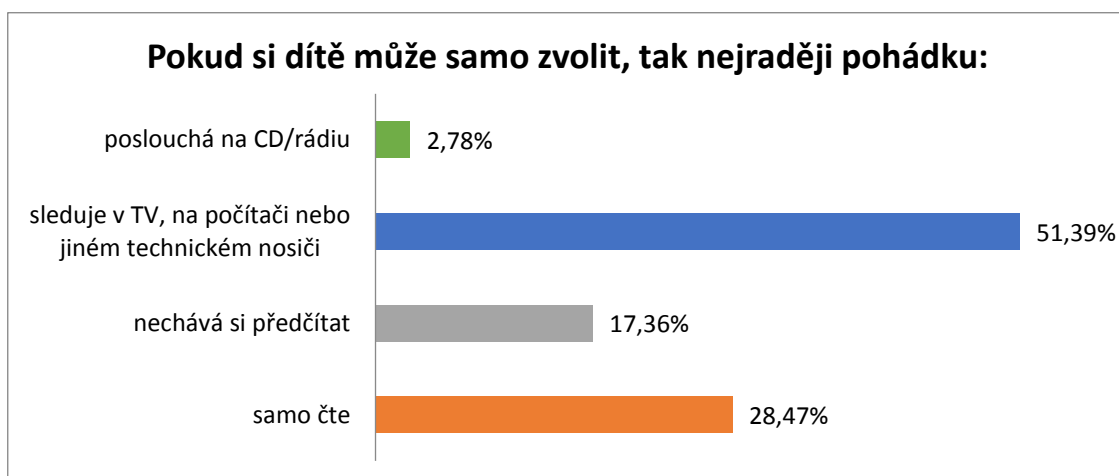

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Toto grafické znázornění ukazuje, že děti trvale žijící v péči jednoho z rodičů dovedou text převyprávět vlastními slovy *vždy* v 8,33 % případů, oproti 5,56 % dětí ve střídavé péči. U odpovědi *většinou ano* je pak rozdíl mezi dětmi v trvalé péči a střídavé péči ještě výraznější.

11) Pokud si dítě může samo zvolit způsob prezentace pohádky, jaký nejčastěji zvolí?

Obrázek č. 13: Způsob prezentace pohádky

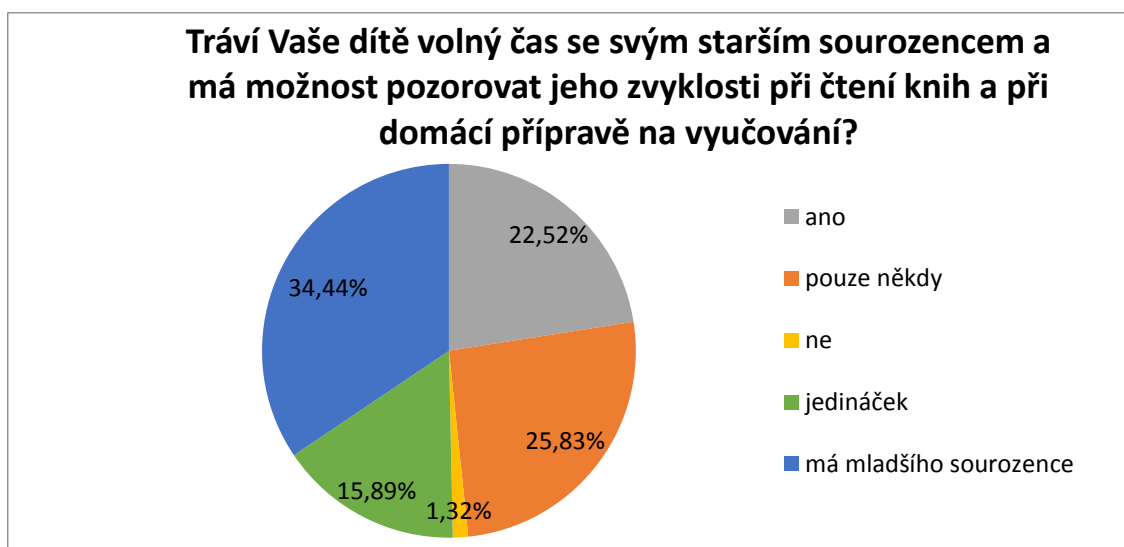
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Zde je jasně vidět převahu vizuální prezentace pohádky nad klasickým čtením. Poutu ke knize dnes silně konkurují média. Není ovšem třeba dítěti sledování pohádky

v televizi vždy zakazovat, protože nejednou dochází k interpretaci literární předlohy pohádky právě v médiích a takto prezentovaná tvorba může v dítěti podnítit touhu prolistovat knihu právě s touto pohádkou či příběhem.⁴⁵ Zde se také otevírá možnost případného dalšího zkoumání, zda například u populárních knih J. K. Rowlingové děti, které viděly filmové zpracování Harryho Pottera, následně stály o konfrontaci s knižní podobou tohoto fenoménu, který v anketě *Moje kniha: Hledáme nejoblíbenější knihu obyvatel České republiky* v roce 2004 s velkým náskokem zvítězil.⁴⁶

12) Tráví Vaše dítě volný čas se svým starším sourozencem a má možnost pozorovat jeho zvyklosti při čtení knih a domácí přípravě na vyučování?

Obrázek č. 14: Možnost ovlivňování dítěte starším sourozencem

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Tento graf ukazuje, že možnost ovlivňování vztahu ke knihám a čtení v kontextu napodobování staršího sourozence má téměř 23 % dětí stále a 25,83 % někdy. To je velmi důležité pro rozvoj čtenářských dovedností dítěte, neboť dítě kopíruje svým chováním nejen rodiče, ale velkou měrou též sourozence.⁴⁷

Vliv staršího sourozence na hodnocení čtenářské dovedností v rámci školního předmětu český jazyk bude proveden u následující otázky.

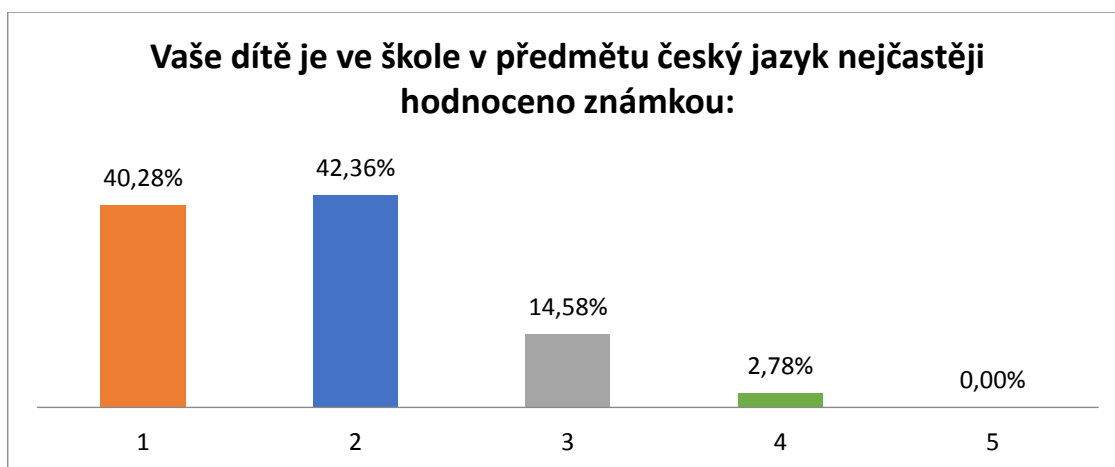
⁴⁵ Srov. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*, s. 10.

⁴⁶ Srov. TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtete?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*, s. 123.

⁴⁷ Srov. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*, s. 42.

13) Jakou známkou, je ve škole nejčastěji hodnoceno Vaše dítě v předmětu český jazyk?

Obrázek č. 15: Nejčastější hodnocení dítěte v předmětu český jazyk

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Za alarmující zjištění, po vyhodnocení této otázky, považuji to, že již děti ve třetí a čtvrté třídě jsou ve 14,58 % hodnoceny nejčastěji známkou 3 a 2,78 % dokonce známkou 4. Zde je opět shledán prostor pro podrobnější výzkum, kdy by se provedlo srovnání hodnocení žáků stejných ročníků kupříkladu dvacet let nazpět. Pro tuto bakalářskou práci je však významné zjištění, že děti, které mají staršího sourozence a mají možnost s ním trávit volný čas a pozorovat jeho čtenářské zvyklosti, jsou v 18,75 % hodnoceny nejčastěji známkou 1. Oproti tomu děti vyrůstající jako jedináčci jsou nejčastěji hodnoceni známkou 2 a to v 10,42 %, známkou 1 pak pouze 4,17 %.

4.5.2 Ověřování hypotéz

Pro dotazníkové šetření byly stanoveny dvě hypotézy, které byly obě tímto šetřením verifikovány.

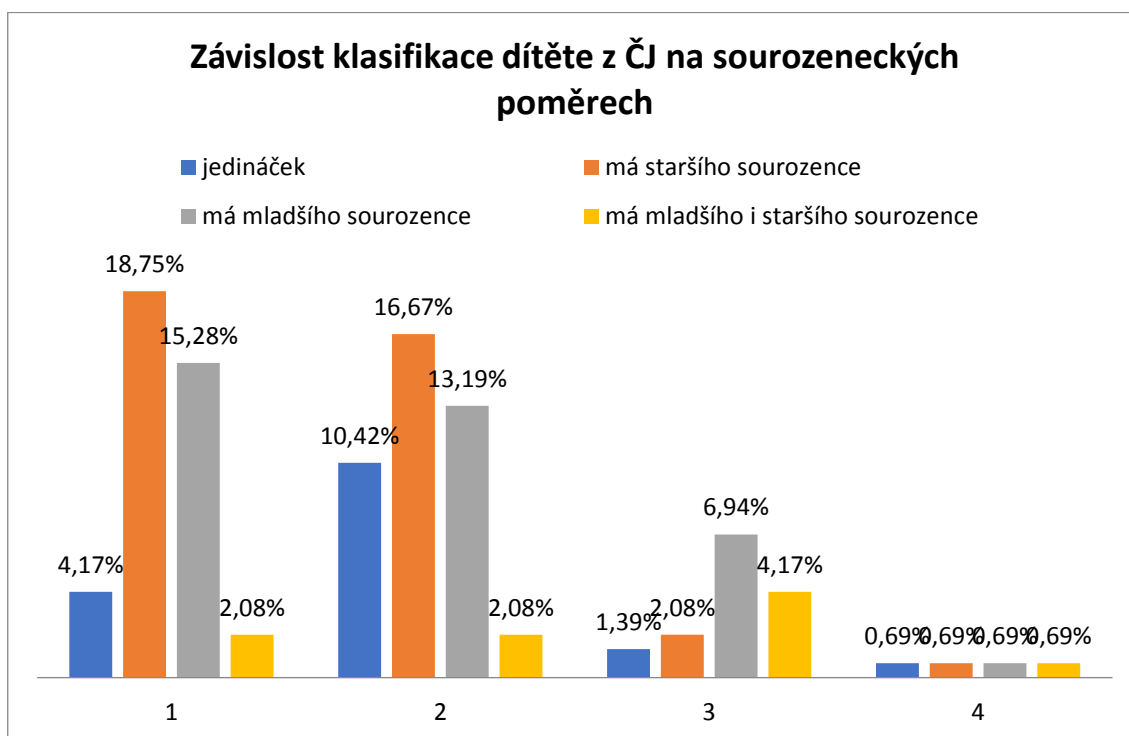
H1: Děti, které trvale žijí pouze s jedním rodičem, dosahují lepší čtenářské dovednosti než děti žijící ve střídavé péči obou rodičů.

Výzkumný vzorek potvrdil, že děti trvale žijící s jedním z rodičů dosahují v předmětu český jazyk výrazně lepších výsledků než děti žijící ve střídavé péči. U známky 1 byly děti žijící trvale s jedním rodičem o 7,64 % častěji hodnoceny touto známkou než děti žijící ve střídavé péči. U známky 2 byl pak rozdíl 8,33 % opět ve prospěch dětí žijících v trvalé péči jednoho z rodičů. Bez povšimnutí nelze nechat ani fakt, že známkami 3 a 4 byly nejčastěji hodnoceny děti žijící ve střídavé péči obou rodičů (obrázek č. 2). Dále u otázky týkající se schopnosti převyprávět přečtený text vlastními slovy (obrázek č. 12) děti trvale vyrůstající v péči pouze jednoho rodiče toto většinou zvládají v 16,67 % případů, oproti dětem žijícím ve střídavé péči, které většinou dokážou text převyprávět pouze v 9,72 % případů. U stejné otázky u odpovědi *ano, vždy* je rozdíl 2,77 % ve prospěch dětí žijících trvale s jedním rodičem.

H2: Děti vyrůstající se starším sourozencem dosahují vyšší kvality čtenářské dovednosti než děti vyrůstající jako jedináček.

I u této hypotézy došlo k verifikaci pro předkládaný výzkumný vzorek. Děti, které mají staršího sourozence a mají možnost s ním trávit volný čas a pozorovat jeho čtenářské zvyklosti, jsou v 18,75 % hodnoceny nejčastěji známkou 1 a v 16,67 % známkou 2. Oproti tomu děti vyrůstající jako jedináčci jsou známkou 1 hodnoceni jen v 4,17 % a známkou 2 v 10,42 %. Pro porovnání výsledků s ostatními kategoriemi, tedy dětmi, které mají mladšího sourozence, nebo mladšího i staršího sourozence, je přiloženo grafické znázornění (obrázek č. 16).

Obrázek č. 16: Závislost klasifikace dítěte z předmětu český jazyk na sourozeneckých poměrech

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

4.5.3 Interpretace výsledků dotazníků

Z dotazníkového šetření vyplývá, že děti ze zkoumaného vzorku trvale žijící pouze s jedním rodičem dosahují lepší čtenářské dovednosti než děti žijící ve střídavé péči obou rodičů. Zde může významnou roli sehrát fakt, že dítě trvale žijící s jedním rodičem má stále stejný denní řád v domácích povinnostech, v přípravě do školy a je většinu času ovlivňován pouze jedním z rodičů. Oproti tomu dítě ve střídavé péči se musí podřizovat dvojímu řádu, mnohdy dvojímu rodinnému subsystému - pokud rozvedený rodič naváže nový partnerský či manželský vztah, který je základem všech vývojových fází životního cyklu rodiny, což pro dítě nemusí být vždy lehké, a i zde lze vidět příčiny nestability nejen chování, ale také kolísavých školních výsledků.⁴⁸

Dále z dotazníkového šetření vyplynulo, že děti, které vyrůstají jako mladší sourozenec, prokazují lepší čtenářskou dovednost oproti dětem, které vyrůstají jako jedináčci. Tomuto zjištění jistě přispívá fakt, že dítě, které nevyrostá v sourozeneckém subsystému, se jednak neučí spolupráci, soutěžení, neučí se vyjednávat a vytvářet

⁴⁸ Srov. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*, s. 22-26.

kompromisy, ale především jedináček nemá přenos vzorců chování a postojů ke čtení a čtenářství, školní přípravě a trávení volného času od svého staršího sourozence.⁴⁹

4.6 Rozhovor

Rozhovor je nejfrekventovaněji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu, kde se pro něj používá označení hloubkový rozhovor. Prostřednictvím hloubkového rozhovoru jsou oslovováni členové určité specifické sociální skupiny s cílem získat informace o jevech, jakými se tyto členové vyznačují.⁵⁰

Vzhledem ke zvolenému tématu bakalářské práce byl polostrukturovaný rozhovor shledán jako nejvhodnější metoda pro kvalitativní část výzkumu.

S poskytnutím rozhovoru pro výzkum souhlasily 4 matky a 2 otcové, kteří mají po rozvodu dítě ve střídavé nebo trvalé péči. Rozhovory probíhaly v domácnostech respondentů. Jejich odpovědi byly zaznamenány v elektronické podobě. Na začátku každého rozhovoru byl respondent seznámen s účelem výzkumu a byla mu zdůrazněna anonymita rozhovoru. Jelikož v dotazníkové části výzkumu byly zjištěny rozdíly v kvalitě dosahované čtenářské dovednosti u dětí žijících trvale s jedním rodičem a dětmi ve střídavé péči obou rodičů, byly otázky pro rozhovor sestaveny tak, aby přinesly více informací o dané problematice a pomohly objasnit příčinné souvislosti mezi rozvojem čtenářské dovednosti a rodinným prostředím dětí s trvalou nebo střídavou péčí.

4.6.1 Výzkumné otázky pro rozhovor

Základní výzkumná otázka zní: **Jakým způsobem je přistupováno k rozvoji čtenářské dovednosti dětí mladšího školního věku vyrůstajících ve střídavé péči nebo v trvalé péči jednoho z rodičů?**

Specifická výzkumná otázka (dále jen SOV)1: **Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?**

Tazatelská otázka (dále jen TO)1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením?

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte nebo četlo naposledy?

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti?

---

⁴⁹ Srov. tamtéž.

⁵⁰ Srov. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 159.

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami nebo má předplacený nějaký dětský časopis?

SOV2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? Knihy, časopisy, noviny, články na internetu...?

TO2 Kdy během dne se četbě věnujete Vy? Mají Vaše děti možnost Vás při čtení vidět?

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)?

SOV3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětských čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz?

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět?

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jakou nejčastěji volí? Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat?

SOV4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost dítěti přináší?

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy?

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolní hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit do života předškoláka za důležité?

SOV5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

SOV6 Jakou známkou je nejčastěji Vaše dítě hodnoceno v předmětu český jazyk?

4.6.2 Interpretace výsledků rozhovorů

Výsledky rozhovorů byly rozděleny do šesti okruhů podle specifických výzkumných otázek.

Specifická výzkumná otázka jedna se zabývala **čtenářskými zvyklostmi dítěte**, kdy **pouze dvě děti čtou rády a čtení je baví** (obě děti jsou ve střídavé péči obou rodičů), ostatní čtou pouze z povinnosti na nátlak rodičů a školy. Doba, kterou děti

věnují čtení, se pohybuje okolo 20 minut denně, dvě z dětí, které jsou vychovávány v trvalé péči jedno z rodičů, pak nečtou každý den.

Druhý okruh otázek byl směřován ke **čtenářským zvyklostem ostatních členů rodiny**. **Tři respondenti shodně odpověděli, že čtou rádi knihy**, ale obvykle na čtení nemají čas. **Jeden respondent odpověděl, že nečte téměř vůbec** a dva respondenti (oba muži), že čtou pouze občas noviny. Dále v tomto okruhu bylo zkoumáno, kdy se čtení rodiče věnují, zda má dítě možnost, je při této aktivitě vidět. Tři z oslovených žen opověděly, že nejčastěji **čtou večer v posteli, kdy je tedy dítě nevidí**. Naopak muži, kteří čtou noviny, se této činnosti věnují buď ráno při snídani, nebo v podvečerním čase, kdy dítě má možnost je vidět.

Kontext rodinných aktivit, při kterých se odehrává/neodehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti, mapuje specifická otázka číslo tři. **Místní knihovnu s dítětem navštívil pouze jeden respondent**, jeden respondent odpověděl, že s dítětem knihovnu navštívila bývalá manželka, oba tito respondenti mají dítě ve střídavé péči. **O přečteném textu si s dítětem povídají dva respondenti**, ale spíše pokud se jedná o text související se školní přípravou, kdy se rodič snaží ověřit, zda dítě přečtenou látku chápe (trvalá a střídavá péče). Tři respondenti odpověděli, že o přečteném textu si povídali a zároveň ho i dítě bylo schopno v různých modifikacích převyprávět, **dělo se to však spíše v nečtenářském období dítěte, nyní již ne**. Jeden respondent odpověděl, že si s dítětem **o přečteném textu nikdy nepovídal** (dítě ve střídavé péči). Ke shodě u všech dotázaných došlo v otázce týkající se prezentace pohádky na základě volby dítěte, kdy v naprosté většině **převládá televize či jiný technický nosič**.

Zásadní odpovědi přináší též čtvrtá specifická výzkumná otázka, která se **zaměřuje na názory a postoje rodičů k rozvoji čtenářské dovednosti dítěte**. Čtenářskou dovedností rozumí **všichni respondenti čtení, jehož zvládnutí, považují za nezbytné**. Bohužel převážná většina rodičů se domnívá, že **zvládnutí čtenářské dovednosti je záležitostí především školy**, jen dva respondenti si myslí, že by se rodina a škola měly na této dovednosti **podílet stejnoměrně** (oba respondenti střídavá péče). K zamyšlení je rozhodně také fakt, že v předškolním období se rozvoji čtenářské dovednosti věnovali ať formou předčítáním před spaním, zpěvem, říkankami, či hraním stolních her všichni respondenti, kdežto v období čtenářském se rozvoji této dovednosti **v rodině již nepřikládá takový důraz**.

V páté specifické otázce jsem se zaměřila na **vzdělání respondentů**. Zde můžeme pozorovat poměrně **výrazné rozdíly v postoji rodiče vysokoškolsky nebo středoškolsky vzdělaného a vyučeného**, zejména v otázce, kdo je hlavním prostředníkem rozvoje čtenářské dovednosti dítěte. Vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaný respondent se domnívá, že rozvoj čtenářské dovednosti je nutné stejnou měrou rozvíjet v rodině i ve škole. Oproti tomu vyučení respondenti shodně odpovídali, že rozvoj čtenářské dovednosti dítěte je plně záležitostí školy.

Poslední specifická výzkumná otázka se týkala **školního hodnocení dětí respondentů z předmětu český jazyk**. Zde převládá **nejčastěji známka 2**. Jen jeden respondent uvádí, že dítě je nejčastěji hodnoceno známkou 1 a jedno dítě respondenta známkou 3. Přičemž dítě hodnocené známkou 1 je vychováváno ve střídavé péči obou rodičů a dítě hodnocené známkou 3 je v trvalé péči jednoho z rodičů. Děti hodnocené nejčastěji známkou 2 jsou pak ve stejném poměru ve střídavé i trvalé péči.

Na základě zjištěných údajů lze pro zkoumaný vzorek respondentů konstatovat, že to, zda dítě vyrůstá ve střídavé péči obou rodičů, nebo v péči pouze jednoho rodiče nemá rozhodující vliv na rozvoj čtenářských dovedností a potvrzuje názor Sobotkové, že „*pro dítě není důležitá kvantita rodičovství (tedy zda jeden, či dva rodiče), ale kvalita rodičovství.*“⁵¹ V dalším a podrobnějším zkoumání bychom se mohli zabývat ještě například vztahem mezi pohlavím respondenta, který dítě vychovává, a jeho vlivem na rozvoj čtenářské dovednosti dítěte.

---

⁵¹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*, s. 134.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo prozkoumat roli rodiny v rozvoji čtenářské dovednosti dětí mladšího školního věku.

V teoretické části byly vymezeny základní pojmy zkoumané problematiky, neboť je podstatné poukázat na provázanost čtenářské dovednosti s nabýváním dalších znalostí a dovedností nezbytných pro kvalitní a všestranně obohacující život dítěte. Dále byla nastíněna charakteristika rodiny z pohledu sociální a vývojové psychologie. Ačkoliv na nás informace o důležitosti idylického rodinného soužití pro zdravý vývoj dítěte útočí z médií, z častých zmínek v každodenní konverzaci a nekonečné introspekce každého z nás je na tyto informace ve shonu každodenních starostí mnohdy zapomínáno.

Poznatky z teoretické části práce jsou využity v empirické části, která je zahájena čtvrtou kapitolou, a jsou aplikovány v rámci provedeného smíšeného kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Úkolem kvantitativní části tohoto výzkumu bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit úroveň čtenářské dovednosti dětí mladšího školního věku. V následných polostrukturovaných rozhovorech, které byly zvoleny jako metoda pro kvalitativní výzkum, byly zkoumány příčinné souvislosti mezi rodinným prostředím, ve kterém dítě vyrůstá, a rozvojem čtenářských dovedností.

Výsledky z dotazníkového šetření, které přineslo informace ze 144 dotazníků, což činilo 60 % z celkem rozdaných dotazníků, byly graficky zpracovány a okomentovány. Toto šetření verifikovalo obě stanovené hypotézy, které byly pro kvantitativní výzkum stanoveny. U oslovených respondentů, kteří mají dítě po rozvodu v trvalé péči, byla prokázána vyšší kvalita čtenářské dovednosti než u dětí žijících po rozvodu ve střídavé péči obou rodičů. Jak už bylo zmíněno, i druhá hypotéza byla dotazníky potvrzena. Děti, které vyrůstají se starším sourozencem, dosahují vyšší čtenářské dovednosti než děti vyrůstající jako jedináček.

Výše uvedená zjištění z dotazníkového šetření následně posloužila jako výchozí materiál pro skladbu výzkumných otázek pro rozhovory s šesti vybranými rodiči.

U dětí oslovených rodičů nebyl patrný velký rozdíl v kvalitě čtenářské dovednosti na základě toho, zda dítě vyrůstá v trvalé nebo střídavé péči rodičů. Výrazný rozdíl však byl zjištěn v postojích rodičů k rozvoji čtenářské dovednosti, které na rozvoj této dovednosti nesporně vliv mají. Čtyři z oslovených rodičů považují rozvoj čtenářské dovednosti pouze za záležitost školy, dva rodiče se domnívají, že by se na tomto úkolu

měla podílet rodina i škola. Pravděpodobně v kontextu tohoto postoje, který může být ovlivněn i výší dosaženého vzdělání respondentů, si s dětmi o přečteném textu povídají jen dva z rodičů. Také činnostem podporujícím rozvoj čtenářské dovednosti, za které je například považováno předčítání, zpěv, hraní společenských her atd., respondenti nepřikládají nyní, v období čtenářském, takový význam jako v období předčtenářském, kdy se těmito aktivitám věnovali všichni oslovení pravidelně.

Rodina je nesporně nejdůležitějším činitelem v rozvoji čtenářské dovednosti, přičemž kvalitativní výzkum ukázal, že nemá zásadní vliv to, zda je dítě vychováváno pouze jedním z rodičů nebo je ve střídavé péči obou rodičů. Významnější je fakt, jaký postoj rodič k rozvoji čtenářské dovednosti zaujímá. Během rozhovorů autorku velmi překvapilo, jak malé povědomí mají rodiče o důležitosti rozvoje čtenářské dovednosti právě skrze rodinu. Jak důležitou roli hraje kvalitní čtenářské zázemí v rodině, společně strávený čas dítěte a rodiče, přístup rodiče k četbě a utváření vztahu dítěte ke knize jako takové.⁵²

Jelikož se výzkumné šetření uskutečnilo pouze mezi rodiči žáků dvou základních škol, a to v obci Holýšov a Staňkov, nelze zjištěné výstupy generalizovat. Nicméně je sondou do dané problematiky, která by rozhodně svojí důležitostí zasluhovala detailnější a plošně obsáhlejší výzkum. Ač je rozvoj čtenářské dovednosti primárně záležitostí rodiny⁵³otevřít možnosti pro pedagogy volného času, kteří mohou ze své pozice, například pracovníka školní družiny nebo vedoucího zájmového útvaru, pomáhat rodině a škole čtenářskou dovednost aktivně rozvíjet.

---

⁵² Srov. ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*, s. 43.

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 43.

Seznam použitých zdrojů

Celé Česko čte dětem [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.celeceskoctedetem.cz>>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2016* [online]. Praha, 2016 [cit. 2018-01-24]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna-rozvodovost-v-letech-1950-2016>>.

GEJGUŠOVÁ, Ivana, NOVÁK, Radomil, ed. *Hodnoty v literatuře a v současném čtenářství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-476-4.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2013. ISBN 978-80-7248-952-7.

HRDLIČKA, Josef. *Mezi setbou a sklizní: slovesné umění a krásná literatura v rodinné katechezi*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. Slovo a obraz (Refugium Velehrad-Roma). ISBN 978-80-7412-116-6.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6.

LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266-0112-8.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

Rosteme s knihou [online]. Praha, 2015 [cit. 2017-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.rostemesknihou.cz/cz/o-kampani/aktuality>>.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Projekt už jsem čtenář – Knížka pro prvňáčka 2017/2018* [online]. Praha, 2018 [cit. 2017-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka-2017-2018>>.

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*. Praha: Palestra, 2015. ISBN 978-80-87723-21-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize : (2007)*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7050-554-0.

ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU. *Prezentace výsledků statistického šetření z roku 2013* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na WWW: <http://www.ucl.cas.cz/images/stories/tiskove_zpravy/Tiskova_konf_Praha_zari_2013_oprava.pdf>.

ZACHOVÁ, Alena. *Rozměry čtenářství*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-233-1.

Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník v úplném aktuálním znění platném k 16.12.2017

Seznam příloh

Příloha I.	Dotazník
Příloha II.	Přepis rozhovoru – Šárka
Příloha III.	Přepis rozhovoru – Katka
Příloha IV.	Přepis rozhovoru – Linda
Příloha V.	Přepis rozhovoru – Petra
Příloha VI.	Přepis rozhovoru – Martin
Příloha VII.	Přepis rozhovoru – Tomáš

Příloha I. – Dotazník

Vážení rodiče,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Jmenuji se Magdaléna Volfová Žáková, jsem studentkou třetího ročníku Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor Pedagogika volného času. Vámi vyplněný dotazník mi poslouží jako podklad pro výzkum, který je součástí mé bakalářské práce na téma *Role rodiny v rozvoji čtenářské dovednosti*. Dotazník je zcela anonymní a dobrovolný. Poslouží pouze pro účely výše uvedené bakalářské práce. Dotazník vyplní jeden z rodičů dítěte. Správné odpovědi (vždy pouze jedna z možností) v dotazníku zakroužkujte.

Děkuji za spolupráci.

- 1) Vaše dítě vyrůstá:
  - a) v úplné rodině
  - b) pouze s jedním rodičem
  - c) ve střídavé péči rodičů

- 2) Vaše dítě vyrůstá jako:
  - a) jedináček
  - b) má staršího sourozence
  - c) má mladšího sourozence

- 3) Ve volném čase Vy sám/sama čtete:
  - a) knihy
  - b) časopisy, noviny
  - c) články na internetu
  - d) nečtu

- 4) Četl/a jste Vašemu dítěti knihy v předškolním věku:
  - a) ano, každý den
  - b) ano, více než 3x týdně
  - c) ano, méně než 3x týdně
  - d) nikdy

- 5) Pouštěl/a jste Vašemu dítěti v předškolním věku pohádky nebo písničky na CD/rádiu:
- a) ano, každý den
  - b) ano, více než 3x týdně
  - c) ano, méně než 3x týdně
  - d) nikdy
- 6) Jak často, se společně s Vaším dítětem věnujete aktivitám podporující čtenářskou dovednost – čtení, vyprávění, zpěvu, hraní společenských her:
- a) každý den
  - b) více než 3x týdně
  - c) méně než 3x týdně
  - d) nikdy
- 7) Vaše dítě čte, protože ho čtení:
- a) baví
  - b) čte pouze ze školní povinnosti
- 8) Povídáte si s dítětem o přečteném textu:
- a) ano
  - b) většinou ano
  - c) ne
- 9) Rozumí Vaše dítě přečtenému textu: (Odpovídají respondenti, kteří odpověděli v předchozí otázce a) nebo b))
- a) ano
  - b) většinou ano
  - c) ne
- 10) Dokáže Vaše dítě přečtený text svými slovy převyprávět:
- a) ano
  - b) většinou ano
  - c) ne
- 11) Pokud si dítě může samo zvolit, tak pohádku:
- a) samo čte
  - b) nechává si předčítat
  - c) sleduje v TV, na počítači nebo jiném technickém nosiči
  - d) poslouchá na CD/rádiu

12) Pokud má Vaše dítě staršího sourozence, tráví s ním volný čas a má možnost pozorovat jeho zvyklosti při domácí přípravě na vyučování? (Pokud Vaše dítě staršího sourozence nemá, tuto otázku nevyplňujte)

- a) ano
- b) spíše ano
- c) ne

13) Vaše dítě je ve škole z předmětu český jazyk hodnoceno známkou:

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5

Příloha II. Přepis rozhovoru – Šárka (dva synové v trvalé péči)

SOV 1 Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?

TO1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením? *Myslím, že tak maximálně 15 minut, víc ne. Čtení není zrovna jeho koníček. Já bych byla raději, kdyby četl víc.*

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte, nebo naposledy četlo? *Tak to si teď vůbec nevzpomenu. Asi něco o zvířatech...ale fakt nevím.*

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti? *Nebaví, čte jen proto, že ho do toho nutím.*

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami, nebo má předplacený nějaký dětský časopis? *Knihovničku má, knihy dostává k narozeninám nebo k Vánocům, ale jak říkám, je to spíše jen lapač prachu. Knižku si prohlídne a pak jí tam odloží a víc ho nezajímá...*

SOV 2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? *Knihy, noviny, časopisy, články na internetu? Já čtu ráda, ale nemám na to skoro vůbec čas. Ráda čtu knihy, ale teď je to spíš o tom, že si přečtu novinky na internetu a tím to končí.*

TO2 Kdy během dne se čtení věnujete Vy? *Mají Vaše děti možnost Vás při čtení vidět? Když už mám na čtení čas, tak je to večer v posteli, nebo přes den v práci, když mrknu na internet. Takže mě nevidí.*

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)? *Starší syn taky moc nečte, je spíše na sport a tak...no a malej je to samé.*

SOV 3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz? *V knihovně byl syn se školou, ale průkaz nemá. Já taky ne...do knihovny nechodím.*

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? *Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět? Někdy ano, spíše ale když čte něco do školy, abych si byla jistá, že to pochopil. Ale když si čte náhodou něco sám, tak to ne. A s tím vyprávěním nevím, to jsem nezkoušela.*

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jakou nejčastěji volí? *Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat? Určitě v TV nebo na počítači.*

Někdy se ho snažím od televize odehnat, ale pak jsem zas kolikrát ráda, že mám chvíli klid a čas pro sebe.

SOV 4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost je a co dítěti přináší? *No, čtenářská dovednost je, že dítě umí číst, ne!? A přináší mu to, že si něco přečte, něco se dozví a tak.*

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy? *Rozhodně více školy, od toho tam přeci dítě chodí, aby se naučilo číst, psát a tak...*

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti Vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolní hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit do života předškoláka za důležité? *Ano, četla jsem mu, ale ne každý den. Na to jsem neměla čas. Pouštěla jsem mu taky písničky na CD. A hry jsme taky občas hráli. Staršímu synovi jsme četli každý den, to jsme ještě nebyli rozvedeni. Důležitý to určitě je, ale prostě na to není moc času.*

SOV 5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *Já mám učňák. Sice jsem ještě uvažovala, že bych si dodělala maturitu, ale nějak už se mi do toho nechce a taky nemám teď čas.*

SOV 6 Jakou známkou je nejčastěji Vaše dítě ve škole hodnoceno v předmětu český jazyk? *Nejčastěji 2, sem tam 3.*

Příloha III. Přepis rozhovoru – Katka (syn ve střídavé péči)

SOV 1 Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?

TO1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením? *Asi tak 20 minut denně, ale je to různé, podle toho, jak nám vyjde čas.*

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte, nebo naposledy četlo? *Naposledy jsme četli Povídání o pejskovi a kočičce.*

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti? *Myslím, že ho čtení opravdu baví. Cokoliv vidí, má snahu to přečíst...už od první třídy snad.*

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami, nebo má předplacený nějaký dětský časopis? *Jo, jo...knihovničku má. Má v ní plno knížek, některé ještě po mně. A vždy k Vánocům nějakou dostane. Časopis jsem zatím žádný nepředplatila, ale asi až bude větší tak objednáme, takový skautský časopis, protože chodí do skautského oddílu.*

SOV 2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? *Knihy, noviny, časopisy, články na internetu? Ne, já jsem nečtenář. Občas kouknu do nějakého časopisu, ale jinak ke čtení vztah nemám...možná škoda. Ale mám to tak od malička.*

TO2 Kdy během dne se četbě věnujete Vy? Mají Vaše děti možnost Váš při čtení vidět? *No, jak jsem řekla, moc nečtu, takže mě Vašík moc nevidí...maximálně třeba na dovolené, když je chvíle, tak si čtu nějakou knížku. Ale opravdu výjimečně.*

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)? *Sourozence syn nemá, ale má starší sestřenici, se kterou je docela často, tak ta mu občas předčítá.*

SOV 3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz? *Ne, nebyli jsme tam...ale byli tam se školou. Já tam taky nechodím...vlastně ani nevím, kde teď knihovna u nás je.*

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět? *Pokud ho text zaujal, tak se doptává. A dříve, když jsem mu ještě četla já, tak jsme si pak třeba pohádku znovu vyprávěli a on mě doplňoval. Nebo si vymýšlel další možnosti, jak třeba mohla pohádka dopadnout.*

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jakou nejčastěji volí? Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat? *Jasně televize nebo počítač...to už je asi tak tou dobou. Abych mu četla já, to moc nechce. Ale sám si třeba prohlíží obrázky v knížkách o zvířatech a čte si k tomu popisky.*

SOV 4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost je a co dítěti přináší? *Čtenářská dovednost je dovednost čtení.... A přináší to, že si umí přečíst text a bez toho by nemohl normálně fungovat.*

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy? *No, myslím tak napůl...nebo o trochu víc školy. Ale doma se tomu musíme taky věnovat, to je jasný.*

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti Vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolní hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit do života předškoláka za důležité? *Jo, důležité to je...když ještě chodil do školky, tak jsme četli každý den pohádku před spaním. Taky jsme hodně zpívali. Syn je muzikální, tak se mu to líbilo...a stolní hry moc ne, maximálně pexeso.*

SOV 5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? Mám průmyslovku, stavárnu. Proto asi na to čtení moc nejsem, spíš na čísla...

SOV 6 Jakou známkou je nejčastěji Vaše dítě ve škole hodnoceno v předmětu český jazyk? Dříve to bylo spíše 1, ale teď poslední dobou bych řekla, že převažují 2. Tak napiš asi spíš 2.

Příloha IV. Přepis rozhovoru – Linda (dcera a syn v trvalé péči)

SOV 1 Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?

TO1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením? *Denně ani náhodou nečte. Čte tak 3x týdně.*

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte, nebo naposledy četlo? *Momentálně čte knihu o zvířatech... Zachráněná sovička.*

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti? *Ne, čte, protože jí do toho nutím. Je to vždy s dohadama...*

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami, nebo má předplacený nějaký dětský časopis? *Knihovničku ne, má jen pár knížek...a ty má v knihovně tady v obýváku, kde mám knížky i já. Časopis ne, ale když mám nějaký časopis o módě třeba, tak do něj kouká, ale spíš na obrázky teda.*

SOV 2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? *Knihy, noviny, časopisy, články na internetu? Dříve jsem četla, ale teď nemám čas. Tak aspoň poslouchám audiotéku, nejčastěji romány.*

TO2 Kdy během dne se četbě věnujete Vy? Mají Vaše děti možnost Vás při čtení vidět? *No to ne, já ty audio knihy poslouchám cestou do práce a z práce v autě.*

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)? *No Péťa (mladší syn) ten ke knihám asi bude mít blíž, rád si je prohlíží a i občas sám chce nějakou v knihkupectví koupit. Nejraději má knihy o fotbalistech.*

SOV 3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz? *V knihovně byli se školou, ale Adri průkaz nechtěla. Nemá ke čtení vztah, tak na co taky.*

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět? *Ne, teď už ne. Když byla menší a četla jsem jí pohádky, tak někdy jsme si o tom povídaly, ale teď už ne. Teď přečteme kapitolu v knížce a jsme obě rády, že to máme za sebou. Ale občas Adri čte Péťovi...ale to je fakt výjimka a pak se jí třeba na něco ptá.*

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jakou nejčastěji volí? Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat? *Na plné čáře televize a tablet. Ne, nechám jí koukat, aspoň mám chvíli klid.*

SOV 4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost je a co dítěti přináší? *To je že umí číst, ne? Tak bez čtení by byla vyřizená a nemohla by fungovat, rozšiřuje slovní zásobu a pomáhá se orientovat ve světě.*

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy? *Je to rozhodně záležitost školy, rodina to jen doplňuje...*

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti Vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolí hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit do života předškoláka za důležité? *S Adri hodně, ano...prohlížely jsme si knížky, hodně obrázkové čtení. Pouštěly jsme si písničky v autě a zpívaly jsme. Na syna už nemám tolik času, takže se mu tolik nemohu věnovat. Ale důležité to asi je...*

SOV 5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *Jsem vyučená kuchařka, ale ve finále je mi to k ničemu, když stejně dělám v továrně u pásu. Jako kuchařka bych měla málo peněz, tady si aspoň vydělám, i když ta práce mě teda moc nebaví...*

SOV 6 Jakou známkou je nejčastěji Vaše dítě ve škole hodnoceno v předmětu český jazyk? *Nejčastěji 2, ale je to teda vydřený.*

Příloha V. Přepis rozhovoru – Petra (dvě dcery ve střídavé péči)

SOV 1 Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?

TO1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením? *Dcera čte každý den tak půl hodiny, obvykle před spaním. Někdy si čte sama, někdy jsem tam s ní a kontroluji jí.*

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte, nebo naposledy četlo? *Jo, jo...ted' čte Velkou myší loupež a před tím četla něco o zvířatech, ale na název si nevzpomenu.*

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti? *Rozhodně čte ráda. Sama začala číst Čtyřlístky a dětské časopisy, kde jsou různé křížovky a tak. Dcerám jsem předplatila Abičko.*

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami, nebo má předplacený nějaký dětský časopis? *Jasně, dcery mají knihovničku dohromady a mají v ní plno knížek. Dostávají je během roku, ale hlavně k Vánocům - ode mě i od bývalého manžela.*

SOV 2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? *Knihy, noviny, časopisy, články na internetu? Já čtu pořád. Mám plno knih, romány, beletrii i poezii, ale ted' teda na to nemám tolik času co dřív. Ale snažím se přečíst aspoň jednu knihu měsíčně.*

TO2 Kdy během dne se četbě věnujete Vy? Mají Vaše děti možnost Váš při čtení vidět? *Čtu většinou večer a taky teda když dcery jsou u bývalého, takže mě asi moc nevidím.*

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)? *No, mladší dcera kopíruje starší. Terka (starší) nutí Týnu, aby si spolu hrály na školu a chtěla jí učit číst. Starší dcera, jak si čte před spaním, tak mladší to od ní okoukala a ted' už si začíná číst taky, i když je to tedy zatím spíš prohlížení obrázků, než čtení...*

SOV 3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz? *Jo, jo...byly jsme tam. Ale byly tam i se školou. Průkazku Terka nechtěla, ale mají nějakou knihovnu i ve škole, tak si asi už 2x přinesla nějakou knížku tam odsad'.*

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět? *Jak kdy! Když jsem jí četla pohádky, tak jsme si o nich povídaly a dokázala je i sama převyprávět. Ted' když čte nějaké články v čítance, které jí nebaví,*

tak se musí hodně soustředit, aby ten text kolikrát pochopila. A naopak, když čte knížky, které má ráda a baví jí, často sama přijde a vypráví mi, co četla. To jsem vždy ráda.

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jakou nejčastěji volí? Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat? *Sama si pohádku pustí na počítači nebo v televizi. Já se je snažím vždycky zahnat ke knížce, nebo k něčemu jinému, ale kolikrát taky povolím...jiný děti koukají na televizi nebo počítač furt, tak zas nechci, aby holky byly úplně mimo.*

SOV 4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost je a co dítěti přináší? *Čtenářská dovednost je celkové umění číst, psát, pochopit text, umět o něm přemýšlet...si myslím. Takže přináší celkový rozvoj osobnosti a vůbec možnost nějak solidně fungovat v životě.*

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy? *Já myslím, tak půlka v rodině, půlka ve škole. Jedno bez druhého nejde.*

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti Vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolí hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit do života předškoláka za důležité? *Pouštěla jsem dceři hodně pohádky na CD a taky písničky. Ale každý večer jsme jí četli před spaním, střídali jsme se s bývalým manželem. Hry hrajeme hodně až teď. Důležité to určitě je, často nám to taky říkali na schůzkách ve školce, tak jsme se snažili toho držet. A myslím, že se to vyplatilo.*

SOV 5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *Vystudovala jsem vysokou školu. Ted' sice dělám v úplně jiném oboru, než mám vystudováno, ale nelituji toho... vzdělání se vždycky hodí. Byla bych ráda, kdyby i holky měly vysokou, ale to je ještě daleko a kdo ví, co bude?*

SOV 6 Jakou známkou je nejčastěji Vaše dítě ve škole hodnoceno v předmětu český jazyk? *Nejčastěji 1. Myslím, že celkově jí škola nedělá problémy...dokonce zvažujeme, že půjde od páté třídy na to víceleté gymnázium. Ale to ještě uvidíme.*

Příloha VI. Přepis rozhovoru – Martin (syn a dcera v trvalé péči)

SOV 1 Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?

TO1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením? *Myslím tak 20 minut obden. Možná by mohl číst víc, ale má hodně koníčků, tak už na to čtení tolik času nemá.*

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte, nebo naposledy četlo? *Ježiš, to si teď nevzpomenu na ten název, ale bylo to něco o vesmíru...ale jako takový dobrodružný příběh.*

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti? *No, není to zrovna vášnivý čtenář. Spíš ho k tomu nutím já, aby četl. Ale to tak asi kluci mají...*

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami, nebo má předplacený nějaký dětský časopis? *Jo, knihovničku mají s dcerou dohromady. Ale je pravda, že víc knížek tam má Adéla. Syn tuhle přišel, že by časopis chtěl, bylo to něco o fotbalistech, ale to bylo vlastně spíš nějaký kartičky nebo co...ale předplacený nemá nic.*

SOV 2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? *Knihy, noviny, časopisy, články na internetu? Já čtu noviny nebo články na internetu. Na knížky mě moc neužije. To má syn asi po mě.*

TO2 Kdy během dne se četbě věnujete Vy? *Mají Vaše děti možnost Váš při čtení vidět? Noviny čtu většinou ráno při snídani, takže jo, to mě děti vidí. Na internet kouknu v práci, doma se snažím počítač nezapínat.*

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)? *Tak dcera čte docela ráda, si myslím. Od malička si knížky ráda prohlížela. A občas mi chce i předčítat. Tak to jsem rád.*

SOV 3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz? *Ne, já s nima v knihovně nebyl. Vlastně jsem tam ani já nikdy nebyl, takže průkazku nemají. Ale kdyby chtěli, tak jim jí samozřejmě zařídím.*

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? *Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět? Když byl syn menší, tak jsem mu hodně četl před spaním a pak jsme si o tom, co jsme četli, povídali. Ale teď už ne...převyprávět? No to nevím, zkusím se ho na to zeptat.*

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jakou nejčastěji volí? Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat? *Určitě televize nebo tablet, ale já mu to moc nedovolím. Až má splněný všechny povinnosti do školy a taky ty sportovní aktivity co má. Takže vždycky chvilku večer...*

SOV 4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost je a co dítěti přináší? *Že umí číst? Přináší to, že si přečte, co potřebuje...a že není negramotný.*

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy? *Tak já myslím, že rozhodně školy. Přeci tam kvůli tomu chodí, aby se to naučili.*

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti Vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolí hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit do života předškoláka za důležité? *Myslím, že jsme dělali všechno. Četli knihy, říkali říkanky, zpívali, hráli hry... určitě to důležité je, dítě to potom umí do školy... ty písničky třeba. A hry jsme hráli, protože nás to bavilo a hrajeme je i teď.*

SOV 5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *Jsem vyučenej automechanik. Mně to stačí, práce mě baví a uživí a to je hlavní...a to říkám i dětem, že je to teď samej inženýr, ale o kloudnýho řemeslníka nezavadiš. Takže mi nebude vadit, když se třeba jen vyučí.*

SOV 6 Jakou známkou je nejčastěji Vaše dítě ve škole hodnoceno v předmětu český jazyk? *Teď se syn pohoršil, má většinou 3. Ale to jsou holt ty kluci, jsou spíš na ten sport než na učení...nebo čtení.*

Příloha VII. Přepis rozhovoru – Tomáš (dcera ve střídavé péči)

SOV 1 Jaké jsou čtenářské zvyklosti Vašeho dítěte?

TO1 Kolik času denně stráví průměrně Vaše dítě čtením? *Asi tak 15 minut, když je u mě. V týdnu, když je u bývalé, tak nevím, jak tam to má.*

TO2 Víte, jakou knihu Vaše dítě momentálně čte, nebo naposledy četlo? *Jo, knížku příběhů o koních...Příběhy ze sedla se to asi jmenovalo.*

TO3 Myslíte si, že Vaše dítě čtení baví, nebo čte jen ze školní povinnosti? *Spíš z povinnosti. Málokdy by jí napadlo, aby si četla sama...to jsem fakt ještě snad neviděl.*

TO4 Má Vaše dítě vlastní knihovničku s dětskými knihami, nebo má předplacený nějaký dětský časopis? *U mě má poličku s knížkami. Občas chce nějakou koupit, tak jí koupím, ale pak do ní koukne a už jí moc nezajímá. Ale já jí honím, aby každý den četla, tak je postupně čteme. Časopis ne, to nemá, ale když jedeme na dovolenou a já si kupuji pro sebe noviny nebo časopis, tak jí taky koupí nějaký.*

SOV 2 Jaké jsou čtenářské zvyklosti ostatních členů rodiny?

TO1 Vy osobně ve volném čase čtete? Co nejčastěji? *Knihy, noviny, časopisy, články na internetu? Já čtu občas noviny, jinak nečtu. Nemám na to čas.*

TO2 Kdy během dne se čtení věnujete Vy? Mají Vaše děti možnost Váš při čtení vidět? *Jo, když už čtu ty noviny, tak většinou doma k večeru, po večeři nebo tak, když je hotovo a takovej ten klid. Takže jo, vidět mě může.*

TO3 Jaký vztah ke čtení mají ostatní děti v rodině (pokud nějaké jsou)? *Sourozence nemá, takže žádný.*

SOV 3 V jakém kontextu rodinných aktivit se odehrává rozvoj dětské čtenářské dovednosti?

TO1 Navštívili jste někdy s Vaším dítětem knihovnu ve Vašem městě, popř. zřídili dítěti čtenářský průkaz? *Ne, se mnou tam nebyla, ale s bývalou ženou ano. A taky prý se školou. Průkazku asi nemá, aspoň to nikdy neříkala.*

TO2 Mluvíte spolu s dítětem o přečteném textu? Dokáže dítě text vlastními slovy převyprávět? *Povídáme si o různých věcech, ale o tom, co čteme, to ne. Dcera mi vypráví, co bylo ve škole, nebo na kroužcích, nebo ještě v televizi, ale ty knížky, to fakt ne.*

TO3 Pokud má Vaše dítě možnost volby prezentace pohádky, jsou nejčastěji volí? Snažíte se toto rozhodnutí nějak ovlivňovat? *Určitě tablet nebo televize, ale já jí moc nenechám na to koukat. Raději jí tahám ven nebo hrát nějakou hru nebo tak něco.*

SOV 4 Jaké názory a postoje vyjadřujete jako rodič k rozvoji čtenářské dovednosti?

TO1 Co si myslíte, že čtenářská dovednost je a co dítěti přináší? *No, nevím...asi přináší to, že dítě umí číst a umí si přečíst věci, který v životě potřebuje.*

TO2 Domníváte se, že je rozvoj čtenářské dovednosti dítěte záležitostí spíše rodiny nebo školy? *Myslím, že školy...ty na to mají vzdělaný učitele, aby je to naučili. Ale je jasný, že doma se taky musí něco zopakovat, nebo prostě se tomu dítěti věnovat. Škola sama to asi nezachrání.*

TO3 Zkuste si vzpomenout, zda jste se rozvoji čtenářské dovednosti Vašeho dítěte věnovali již v předškolním věku (četli jste dítěti, říkali jste si společně s ním říkanky, zpívali jste písničky, hráli stolí hry atd.) a považujete zařazování takových aktivit života předškoláka za důležité? *Ano, tomuhle se s dcerou obvykle věnovala bývalá žena. Určitě četla dceři pohádky a taky jsme měli plno CD s pohádkama, takže je poslouchala. Zpívat to asi ne. A hry to spíš až teď. Když byla dcera menší, tak si hodně stavěla Lego, ale to je taky dobrý na rozvoj myšlení, si myslím. Jo, určitě je důležitý dítěti číst a věnovat se mu.*

SOV 5 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *Mám maturitu na střední zemědělské škole. Myslím, že maturita je dneska základ, ale pokud je šikovnej řemeslník, tak se má taky dobře...*

SOV 6 Jakou známku je nejčastěji Vaše dítě ve škole hodnoceno v předmětu český jazyk? *Většinou 2, ale občas jí to ulítne a má třeba i 3 a jednou z diktátu i 4. Ale to se stalo jen jednou.*

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Rodinné prostředí, ve kterém dítě respondenta vyrůstá	23
Obrázek č. 2: Závislost klasifikace dítěte z předmětu ČJ na rodinném prostředí.....	23
Obrázek č. 3: Sourozenecké poměry dítěte respondenta	24
Obrázek č. 4: Čtenářské zvyklosti respondenta	25
Obrázek č. 5: Čtení respondentem dítěti v předškolním věku	25
Obrázek č. 6: Četnost zpěvu písní a říkanek v předškolním věku dítěte	26
Obrázek č. 7: Četnost aktivit podporujících čtenářskou dovednost – současnost	27
Obrázek č. 8: Postoj dítěte ke čtení.....	27
Obrázek č. 9: Frekvence analýzy přečteného textu	28
Obrázek č. 10: Porozumění textu u dětí mladšího školního věku	29
Obrázek č. 11: Dovednost převyprávět vlastními slovy přečtený text	29
Obrázek č. 12: Závislost schopnosti převyprávění textu vlastními slovy.....	30
Obrázek č. 13: Způsob prezentace pohádky	30
Obrázek č. 14: Možnost ovlivňování dítěte starším sourozencem	31
Obrázek č. 15: Nejčastější hodnocení dítěte v předmětu český jazyk	32
Obrázek č. 16: Závislost klasifikace dítěte z předmětu český jazyk na sourozeneckých poměrech.....	34

Abstrakt

VOLFOVÁ, M. *Role rodiny v rozvoji čtenářské dovednosti*. České Budějovice 2018. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce H. Zbudilová.

Klíčová slova: čtenářská kompetence, čtení – čtenářská dovednost, čtenářství, předčtenářská gramotnost, čtenářská gramotnost, rodina

Bakalářská práce se zabývá rolí rodiny v rozvoji čtenářské dovednosti u dětí mladšího školního věku. V teoretické části specifikuje a rozlišuje základní pojmy čtenářská kompetence, čtenářská dovednost a čtenářství. Dále je vymezena předčtenářská a čtenářská gramotnost a jejich pět složek. Práce rovněž čtenáře seznamuje s pojmem rodina z pohledu generačních změn, aktuálních problémů a postojů ke čtenářství. Nastíněno je několik realizovaných projektů na podporu čtenářství v České republice. Formou smíšeného kvantitativně – kvalitativního výzkumu je zjišťováno, zda a jakým způsobem dochází k rozvoji čtenářské dovednosti v kontextu rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Zvláštní pozornost je věnována vztahu mezi výchovou dítěte v trvalé péči jednoho z rodičů nebo ve střídavé péči obou rodičů a rozvojem čtenářské dovednosti.

Abstract

Role of the family on fading skills

Keywords: reader's proficiency, reading-reader's skills, reading, pre-reader's literacy, reader's literacy, family

This bachelor's work looks into the family's influence in reader's proficiency development in youngers school-agechildren. Basic terms such as: reader's literacy, reader's skills and reading are specified in the theoretical part. Furthermore pre-reader's and reader's literacy is delimited along with its five components.

This work also introduces the concept of family from the point of generational changes, actual problems and attitudes towards reading. Several implemented projects in the area of fading promotion in the Czech republic are outlined. Based on the results of mixed quantitative and qualitative research of the family's influence in the reader's abilities development in regard to the environment where the child is growing up. Special attention is paid to the relation between the child's upbringing in the permanent care of one parent, alternating care of both parents and reader's proficiency development.